

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

**Diplomová práce
Trestněprávní a kriminalistické aspekty odorologie**

Andrea Kubíková

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 30. března 2020

.....

Vlastnoruční podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat doc. JUDr. Františku Vaverovi, Ph.D., LL.M., za pomoc při výběru tématu, cenné rady, rychlou komunikaci a za to, že mi umožnil sepsat předmětnou diplomovou práci pod jeho odborným vedením.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. KRIMINALISTICKÁ ODOROLOGIE	3
2.1. KYNOLOGIE	3
2.2. VZNIK A VÝVOJ KRIMINALISTICKÉ ODOROLOGIE	5
2.3. KRIMINALISTICKÁ ODOROLOGIE VE SVĚTLE KRIMINALISTIKY	10
2.4. KRIMINALISTICKÁ OLFAKTORIKA A OLFAKTRONIKA	13
3. PACHOVÉ STOPY	16
3.1. PACH A JEHO VNÍMÁNÍ.....	16
3.2. PACHOVÁ STOPA VYTVOŘENÁ ČLOVĚKEM.....	17
4. VZNIK, VYHLEDÁVÁNÍ A ZAJIŠTĚNÍ PACHOVÝCH STOP NA MÍSTĚ TRESTNÉHO ČINU	24
4.1. ZANECHÁNÍ PACHOVÉ STOPY NA MÍSTĚ TRESTNÍHO ČINU	25
4.2. NEODKLADNÉ A NEOPAKOVATELNÉ ÚKONY DLE TRESTNÍHO ŘÁDU.....	28
4.3. VYHLEDÁVÁNÍ A ZAJIŠTĚNÍ PACHOVÝCH STOP.....	29
5. VÝCVIK SLUŽEBNÍHO PSA K PACHOVÉ IDENTIFIKACI	35
5.1. SROVNÁNÍ ČICHU ČLOVĚKA A PSA.....	35
5.2. VÝCVIK.....	36
6. OLFAKTORICKÁ IDENTIFIKACE OSOB.	38
6.1. OBECNĚ O OLFAKTORICKÉ IDENTIFIKACI.....	38
6.2. ODBĚR PACHOVÝCH VZORKŮ.....	38
6.3. OLFAKTORICKÁ KOMPARACE.....	40
6.4.1 Odborné vyjádření	42
7. PACHOVÁ STOPA JAKO NEPŘÍMÝ DŮKAZ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	44
7.1. KRIMINALISTICKÁ OLFAKTORIKA JAKO DŮKAZNÍ PROSTŘEDEK.....	44
7.2. VYUŽITÍ OLFAKTORIKY JAKO DŮKAZU V ČESKÉ JUSTIČNÍ PRAXI	47
7.4. JUDIKATURA	60
8. ZÁVĚR	66
RESUMÉ	68
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	69
PŘÍLOHY	73

1. Úvod

Tato diplomová práce se systematicky zabývá kriminalistickými a trestněprávními aspekty odorologie. Kriminalistická odorologie jako odvětví kriminalistické techniky, se zabývá vznikem, zkoumáním a vlastnostmi složením pachu za účelem určení skupinové příslušnosti nebo individuální identifikace, na kterou je práce přednostně zaměřena. „Právě pachy, jejichž zdrojem je uvědomělá činnost lidí, a především pak pach vylučovaný člověkem v důsledku fyziologické funkce jeho organismu jsou hlavními předměty zájmu kriminalistické odorologie“.¹ Metoda individuální pachové identifikace, která je prováděna pomocí speciálně vycvičeného služebního psa, vykonávajícího funkci biodetektoru, je veřejností velmi diskutované téma z hlediska trestního řízení. Metoda individuální pachové identifikace je považována za nepřímý důkaz v trestním řízení, což vede v trestněprávní praxi k neustálým sporům o věrohodnosti tohoto důkazního prostředku. Spory vychází ze zásadní otázky, do jaké míry lze považovat poznatek získaný prostřednictvím speciálně vycvičeného psa za nezpochybnitelný.

Cílem této práce je systematicky a strukturovaně popsat metodu kriminalistické techniky používanou k individuální identifikaci osob v souvislosti s trestním řízením, a to od počátku zanechání pachové stopy na místě trestného činu, jejího vyhledávání, zajištění, samotné identifikace, až po využití jako důkazního prostředku v trestním řízení.

Popsat v tomto oboru platnou právní úpravu, zmínit její případné nedostatky a rozebrat velmi klíčovou judikaturu. Pomocí názorů odborníků v trestněprávní praxi přiblížit odlišné pohledy nahlížení na metodu pachové identifikace jako důkazního prostředku a jejího využití v české justiční praxi.

Diplomová práce je rozdělena do 6 kapitol, které zpočátku popisují kriminalistickou odorologii, nicméně poté se již zaměří na olfaktorickou identifikaci osob, včetně jejího využití v české justiční praxi.

První kapitola obecně popisuje kynologii jako samostatný obor, který je velmi klíčový pro vznik a vývoj kriminalistické odorologie. Oba tyto obory přiblíží z hlediska jejich vzniku a postupného vývoje. Uvede další možné využití služebního psa v kriminalistice a poté se zaměří na kriminalistickou olfaktoriku a olfaktroniku, které v této kapitole bude věnována větší pozornost, neboť na kriminalistickou olfaktoriku je zaměřena zbylá část diplomové práce.

¹ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 46. ISBN 978-80-7380-238-7.

Druhá kapitola je určena pachovým stopám. Přiblíží, co si pod pachovými stopami představit, jak je pach vnímán, jeho vlastnosti a hlavní zdroje.

Třetí kapitola se zaměřuje na vznik, vyhledávání a zajištění pachových stop na místě trestného činu. Rozebere neodkladné a neopakovatelné úkony dle trestního řádu a podrobně popíše proces vyhledávání a zajištění pachových stop.

Čtvrtá kapitola se zabývá výcvikem služebního psa k pachové identifikaci. Porovná čich člověka a psa a poté popíše samotný výcvik.

Pátá kapitola se věnuje olfaktorické identifikaci osob. Zpočátku tuto metodu popíše velmi obecně, vymezí její základní pojmy a následně se podrobně zaměří na průběh pachové identifikace. Popíše postup při snímání pachové stopy, při odběru pachových vzorků osoby a poté se zaměří olfaktorickou komparací.

Šestá kapitola je určena pachové stopě jako nepřímému důkazu v trestním řízení. Uvede, jaké je využití olfaktoriky jako důkazu v české justiční praxi. Nakonec rozebere judikaturu, a to zejména důležitá soudní rozhodnutí, která jsou klíčová ohledně problematiky této metody.

Při zpracovávání práce použiji metodu sběru dat, komparace, analýzy a syntézy. Zpočátku využiji základní metody sběru dat, a to jak z literatury, judikatury, tak různých odborných článků a publikací. Tuto metodu budu využívat po celou dobu zpracování diplomové práce, s jejíž pomocí vyberu nejdůležitější data, která jsou klíčová k předmětné práci.

Analýza je metoda, která rozloží zkoumanou oblast na dílčí části, které se stávají předmětem dalšího zkoumání a metoda syntézy, která vede k získání nových poznatků, spojí dílčí části zase v jeden celek.

2. Kriminalistická odorologie

Cílem kriminalistické odorologie, odvětvím kriminalistické techniky, je individuální identifikace osob a věcí. Tento obor se tak zabývá vznikem, vlastnostmi a chemickým složením pachu. V současné době se stává velmi diskutovaným, neboť stále přetrvávají spory o věrohodnosti tohoto oboru z hlediska metody individuální pachové identifikace, která slouží jako důkazní prostředek v trestním řízení. Je proto důležité porozumět nejen trestněprávním aspektům, ale v zásadě i těm kriminalistickým.

I přes to, že se kriminalistika zabývá normativními metodami, je velmi ovlivněna právními aspekty, čemuž je samozřejmě i naopak, kdy kriminalistika do jisté míry ovlivňuje tvorbu práva a neméně také praxi státních orgánů. Aby bylo možné naplnit účel trestního řízení, kterým je objasnění trestného činu a následné potrestání pachatele, je nutné uvést teorii do praxe, a to za pomoci orgánů činných v trestním řízení. Z důvodu, že všechny kriminalistické postupy nejsou právem upraveny, je zapotřebí tyto postupy zkoumat, což je považováno za jeden z hlavních úkolů kriminalistiky, za účelem poznání trestného činu. Kriminalistické metody a postupy nesmí být v rozporu s trestním řádem, neboť jednotlivá ustanovení jsou kogentní povahy a nelze se od nich odchýlit.²

2.1. Kynologie

Služební kynologie slouží od dávných dob jako nástroj na efektivní boj proti zločinu. Speciálně vycvičený pes plní v tomto oboru řadu neopomenutelných funkcí, které mají zásadní vliv na pachatele. Takovým využitím může být kupříkladu metoda pachové identifikace, vyhledávání osob, zvířat, věcí, výbušnin či tabáku.³

Jednotlivé poznatky o tomto oboru se objevily v německé literatuře již po roce 1800, nicméně faktická historie využívání pracovních plemen pro policejní službu až počátkem devatenáctého století. Vznik novodobé kynologie pracovních plemen, zejména policejních psů, sahají tak právě na území Německa.⁴ „*Na počátku*

² KREJČÍ, Zdeněk, KLIMUS, František, KOVÁŘ, Zdeněk. Metody pachových konzerv jako důkaz v trestním řízení (kriminalistické a právní aspekty). Kriminalistický sborník, 2013, 72 (2), s. 47.

³ RULC, Jiří, ŠTAUDINGER, Juraj a NEVOLNÝ, Peter. Dějiny československé služební kynologie: vznik a historický vývoj četnické a policejní kynologie, jakož i ostatní služební kynologie na území Československa. Praha: CanisTR, 2014. s. 3. ISBN 978-80-904210-8-0.

⁴ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 11. ISBN 978-80-7380-238-7.

novodobé policejní historie byli služební psi využíváni především pro účel obrany jednočlenné hlídky policejní stráže nebo četnictva, ale také již k pronásledování pachatele po „horké (pachové) stopě“⁵ Metodika výchovy a výcviku policejních psů zaměřujících se přímo na pachové práce, byla postupně vytvořena evropskými bezpečnostními sbory až na přelomu 19. a 20. století. V prvním desetiletí dvacátého století nalézáme první písemné zmínky o vzniku služební kynologie na našem území. Velice významnou osobností a průkopníkem tohoto oboru na území českého státu byl četnický rotmistr Theodor Rotter, který po vzniku Československé republiky pokračoval ve své odborné publikaci, původně psané německy, psaním v českém jazyce.

V roce 1909 Rakouské ministerstvo zeměbrany schválilo výjimečné využití psů k výkonu služby a četnictva, což vedlo k tomu, že v následujícím roce přistoupilo k povolení psů, kteří byli majetkem jejich četnických psovodů, k výkonu služby na třech četnických stanicích. Důležitým dokumentem v této oblasti je směrnice č. j. 382, oddělení XX. Z 27.6.1901, která upravuje výcvik a použití služebních psů. Tato směrnice byla vydána v roce 1911 rakouským ministerstvem zeměbrany, jejímž autorem byl již zmiňovaný Theodor Rotter. V roce 1913 byla díky ministerstvu spravedlnosti definitivně stanovena pravidla pro práci s policejními psy, z čehož vyšly základní zásady pachových prací, z nichž lze za klíčové považovat následující:⁶

„1. Byl-li spáchán nějaký zločin a lze předpokládati, že se pachatel anebo s činem související předměty nalézají v dosažitelné vzdálenosti v okolí místa činu, budiž neprodleně telegrafováno nebo telefonováno pro policejního psa, přičemž buďte co nejpřesněji udány místo a čas spáchaného činu.“

„3. Zanechal-li pachatel na místě nějaké předměty, budiž pečováno o to, aby nikdo se jich nedotýkal. Zvláštní pozornost nutno věnovati stopám pachatele, jež buďtež v dostatečném okruhu izolovány provazci na kolících napnutými. Klásti na stopu prkno nebo bedny se nedoporučuje, poněvadž mohou tyto předměty vnést do stopy cizí rušivou vůni, kromě toho dřevo původní vůni stopy absorbuje.“⁷

⁵ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 11. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁶ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 11. – 13. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁷ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s.13. ISBN 978-80-7380-238-7.

Dostatečné podmínky pro nasazení služebního psa na horkou stopu existovaly do první světové války, a to z důvodu, že terén, na který byl vyslán pes za účelem dopadení pachatele, utíkajícího z místa trestného činu, nebyl v té době zatím zastaven sídlišti a komunikacemi, jak je tomu dnes. Za zmínku v této oblasti jistě stojí známý ruský dobrman jménem Tref, který v dějinách ruské kynologie uspěl ve sledování stopy řemeslných lupičů celých 115 kilometrů. Nejen, že lupiče, kteří se dopustili vraždy, pomohl dopadnout a zadržet, ale také je podle pachu na doličných předmětech označil.

Tento obor poskytuje podklad pro vznik a vývoj kriminalistické odorologie a i přes samostatnost těchto dvou oborů, je historie vzájemně provázána. Z tohoto důvodu je historie od roku 1915 popsána v následující kapitole, neboť je tento rok považován za rok, kdy byly položeny základy kriminalistické odorologie.⁸

Speciálně vycvičení psi pro účely služební kynologie dnes slouží Policii České republiky k obraně, k vyhledávání pachů a samozřejmě k individuální pachové identifikaci.⁹

2.2. Vznik a vývoj kriminalistické odorologie

Kriminalistická odorologie se vyvinula ze služební kynologie, a je tak její neoddělitelnou součástí. I přes to, že je kriminalistická odorologie považována za jeden z nejmladších oborů kriminalistické techniky, je vnímání pachů dle posledních poznatků prvním a nejstarším smyslovým orgánem, který se začal vyvíjet, a to jak u živočichů, tak i u člověka. Kriminalistickou odorologii jako důkazní prostředek nebylo možné využít až do osmdesátých let dvacátého století, neboť získané znalosti z tohoto oboru se značily převážně empirickým charakterem.

Z hlediska výzkumu fyziologie čichu stojí za zmínku významné objevy. O první významný objev v této oblasti se přičinili Richard Axel a Linda Buck, vědci pocházející z USA, kteří v roce 2004 získali Nobelovu cenu za lékařství a fyziologii. Další významný objev se stal na poli ruské kriminalistiky, kdy byla za praktických pokusů zkoumána věrohodnost kriminalistické olfaktoriky. Následně bylo prokázáno, že kriminalistickou olfaktoriku je možné považovat za důkazní prostředek v trestním řízení. O tento významný objev se zasloužila

⁸ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 13. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁹ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 24. ISBN 978-80-7380-238-7.

Centrála kriminalistických expertíz Ministerstva vnitra Ruské federace v Moskvě včetně ostatních expertizních pracovišť. Dále je nutné zmínit objevy v přístrojové analýze pachu Oldřicha Vyhnálka, kdy ve své disertační práci z roku 1985 publikoval informace o této analýze i v zahraničí.

Základy kriminalistické odorologie na našem území byly položeny v roce 1915, a to zřízením prvního psince v Písku.¹⁰ Tento psinec byl zřízen u rakouského četnictva a jeho financování probíhalo ze státních prostředků. Správcem a zřizovatelem psince byl již zmíněný Theodor Rotter, který se snažil, aby se psinec dostal do paměti široké veřejnosti. Do psince byly každoročně dodáváni služební psi pro četnická velitelství. S příchodem 1. světové války se situace velmi zkomplikovala, předmětná instituce byla zrušena a psi následně rozprodáni.

Po ustálení poměrů tohoto období došlo ministerstvo vnitra k názoru, že by měla být instituce služebních psů znova vybudována a vydalo k tomu nařízení. V roce 1917 strážmistr Rotter doporučil zřídit stanice s policejními psy na železničních křižovatkách. Hlavní důvod zřízení spočíval v dobré dostupnosti na místo trestného činu. V tomtéž roce bylo po dlouhých sporech ministerstvem vnitra povoleno braní psa do výkonu služby, nicméně stále chyběl výcvik psů k četnické službě. Postupně, na základě žádostí četníků, ministerstvo souhlasilo nejen s braním psa do služby, ale i s chováním služebního psa za podmínek složení zkoušky před komisí. Příslušná zemská četnická velitelství rozhodovala o zřízení četnických stanic se služebními psy, a to přednostně na místech, kde hrozilo nebezpečí zdraví, životu či majetku. Nadále ovšem absentoval jednotný systém k výcviku psů.

Dne 27.1.1921 proběhly první zkoušky policejních psů za pomoci Klubu pěstitelů policejních a ušlechtilých psů v Praze, a právě z podnětu tohoto klubu došlo dne 12. ledna 1922 k přijetí zkušebního řádu pro výcvik policejních psů československého četnictva ministerstvem vnitra. Pro výcvik psů se pořádaly speciální desetidenní kurzy. Po absolvování tohoto kurzu se výcvik psa považoval za zahájený a následně měl jeho výcvik pokračovat po zařazení na četnickou stanici, a to minimálně jednu hodinu denně. Nasazení služebního psa muselo splňovat určité podmínky, kterými bylo očekávání pozitivního výsledku a důležitost případu. Policejní psi byli dále používáni k zjištění totožnosti osob, avšak vedle toho

¹⁰ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 9. – 13. ISBN 978-80-7380-238-7.

bylo nutné najít další důkazy, které mohou poukázat na pachatelovu vinu či nevinu.¹¹

V roce 1928 bylo založeno Ústřední četnické pátrací oddělení podřízené ministerstvu vnitra a četnické pátrací stanice v rámci okresních velitelství, a to hlavně v sídlech krajských soudů. Hlavní úkol Ústředního četnického pátracího oddělení spočíval ve výchově a výcviku služebního psa, přičemž jeho nedílnou organizační součástí se stal Ústav v Pyšelích. Složkou každé jednotlivé četnické pátrací stanice byl od roku 1929 psovod se služebním psem.

V roce 1932 se na území Československé republiky pro veřejné účely využívalo celkem 451 psů. Jejich úspěšnost při objasňování trestné činnosti sahala k 38 % z celkové počtu 1486 případů. Tudíž 570 úspěšných. Procento úspěšnosti se samozřejmě odvíjelo od řady podmínek. První z nich, velmi důležitá z hlediska úspěšnosti, byla založena na časové prodlevě odchodu pachatele z místa činu a jeho pronásledování. Další důležitou podmínkou bylo, zda pes pronásleduje pachatele otevřeným terénem či zástavou. V prostorech, které jsou značně velkou mírou zalidněny často dochází k mechanickému sejmutí pachové stopy. Při delším časovém prodlení je možné odvětrání pachové stopy nebo náskok, který získal pachatel z místa trestného činu, byl již natolik velký, že ho nebylo možné dorovnat. Pachová stopa mohla být také přerušena a nebylo možné na její stopě dále pokračovat v případě, kdy pachatel vstoupí do dopravního prostředku či přebrodí vodní tok. Při pronásledování po pachateli trestného činu došli psovodi k zásadnímu poznatku, který stál na předpokladu, že pokud pachatel při svém útěku odhodil, schoval či ztratil předmět, který je v přímé souvislosti s jeho trestnou činností nebo je jeho majetkem, může být provedena jeho pachová identifikace, dříve nazývána jako pachová rekognice.

K realizaci pachové identifikace docházelo následujícím způsobem. Pes načichal doličnou věc a poté se postavily do řady nezúčastněné osoby, mezi nimiž byla i podezřelá osoba, která si sama mohla vybrat místo, kam se postaví. Pes poté začal očichávat jednotlivé osoby a pokud ucítil stejný pach jako na doličném předmětu, zaštkal či k předmětné osobě zalehl. Mezi dnešní metodou pachových konzerv a dříve používanou pachovou rekognicí je zásadní rozdíl v tom, že pes při metodě pachových konzerv využívá krátkodobou paměť, kdežto u pachové

¹¹ RULC, Jiří, ŠTAUDINGER, Juraj a NEVOLNÝ, Peter. Dějiny československé služební kynologie: vznik a historický vývoj četnické a policejní kynologie, jakož i ostatní služební kynologie na území Československa. Praha: CanisTR, 2014. s. 65. – 71. ISBN 978-80-904210-8-0.

rekognice si pes vybavuje dlouhodobé pachové vzpomínky z uvedení na „horkou stopu“. Na rozdíl od metody pachových konzerv také nešla pachová rekognice využít jako důkaz v trestním řízení, nicméně sloužila jako operativně pátrací prostředek.

Metoda pachových konzerv je připisována významné osobnosti na poli kriminalistiky Grossovi, který se zasloužil nejen o samotnou myšlenku těchto konzerv, ale také o využívání speciálně vycvičených psů k pachové identifikaci, která by sloužila jako důkaz v trestním řízení. Dle Grosse spočívala myšlenka pachových konzerv v tom, že za předpokladu zanechání pachové stopy pachatelem na předmětu nalezeném na místě trestného činu nebo na trase při útěku z místa trestného činu, je nutné tento předmět zajistit tak, aby pachová stopa nemohla odvětrat a mohla být provedena pozdější identifikace. Poté byly doličné předměty pomocí sterilních lékařských pomůcek přeneseny do sterilní sklenice, obvázano se její hrdlo pergamenovým papírem a byla postavena na sklo dnem vzhůru, aby nedošlo k odvětrání pachové stopy. Metoda pachových konzerv v tomto období procházela vývojem, nicméně nebyla používána jako důkaz v trestním řízení, stejně tak jako pachová rekognice. Stále sloužily jako operativně pátrací prostředky, podobně jak je tomu například dnes při využití cvičených psů k nalezení výbušnin.

Po roce 1939 nepřinesla kriminalistická odorologie nic nového a došlo k pozastavení jejího vývoje. Tato situace se nezlepšila ani po skončení 2. světové války, neboť na poli tohoto oboru nedošlo k žádným novým průlomovým informacím. Až do počátku 70. let se kriminalistická odorologie jako samostatný obor rozšířila o poznatky JUDr. Karla Kalivoda ve spolupráci s kynologem Františkem Horákem, a to zejména v oblasti pátracích psů. Výhodou již zmíněného spolupracujícího kynologa byla jeho prestiž v zahraničí, odkud nasbíral nové zkušenosti a mohl o ně tento obor obohatit. Dalším ze známých kynologů v poválečném období, který navázal na úvahy o metodě pachových konzerv, byl Vilém Eis. Jeho názory jsou za dnešního využití pachových konzerv nadále v platnosti. Tím je například kontrolní pokus s použitím jiného psa, zopakování pokusu stejným psem a dále také tzv. „prázdný pokus“, kdy porovnávací vzorek pachu není zařazen do řady konzerv a pes by tedy neměl ulehnout ani k jednomu z nich. Jedním z tvrzení, které bylo v současnosti překonáno je odvětrání pachové stopy do 6 týdnů, a to z důvodu, že dřívější fixace pachových stop a srovnávacího pachového vzorku se časem zdokonalila. I přesto, že v tomto období došlo k řadě zajímavých poznatků, se stále v praxi využívala metoda pachové rekognice.

Za důležitý mezník v dějinách kriminalistické odorologie se označuje vývoj metody pachové identifikace pomocí metody pachových konzerv, který byl přísně utajený a zabývala se jím Speciální škola pro služební psy a psovody Ministerstva vnitra bývalého SSSR ve spolupráci s kriminalisty tehdejší Německé demokratické republiky, a to v roce 1958. Politická policie Německé spolkové republiky odebírala pachové vzorky osobám bez toho, aniž by o tom měly ponětí a vedla tak sbírku těchto pachů. Osoby, z nichž byly pachové vzorky pořízeny byly podezřelé z aktivní činnosti ideových odpůrců a vyzvědačství. Na počátku sedmdesátých let minulého století došlo k řadě pokusů v souvislosti s vědeckým výzkumem ve Všesvazové vědeckovýzkumné centrále Ministerstva vnitra SSSR, které se zaměřovaly ztotožněním individuálního lidského pachu, a to opět ve spolupráci s Německou spolkovou republikou, která pak poznatky z tohoto výzkumu rozšířila mezi státy Varšavské smlouvy včetně Československa. V české kriminalistice byla tato metoda využívána jako operativně pátrací prostředek, sloužící k objasnění zvláště závažné násilné trestné činnosti.

Za další důležitý posun na území Československé republiky, za účelem vývoje individuální pachové identifikace, je nutné zmínit rozkaz ministra vnitra ČSSR z roku 1981, který uložil vystavět odorologické a fyziodetekční laboratoře, a to v tehdejší Kriministickém ústavu Veřejné bezpečnosti, nicméně stále nebyla odtajněna metoda individuální pachové identifikace osob, a to až do roku 1989, kdy k tomuto zásadnímu kroku konečně došlo. Hlavním důvodem byla neustále rostoucí kriminalita a množství novel trestních předpisů, které byly z hlediska důkazních prostředků stále složitější a potřebovaly se rozvíjet.

V důsledku uznání metody pachové identifikace za důkazní prostředek v Německu, k čemuž došlo v roce 1989, byla i na území Československa snaha o vytvoření závazného pokynu policejního prezidenta, za účelem využití metody pachové identifikace osob. Tento legislativní proces byl sice dokončen až v roce 2002, nicméně se jedná o obrovský krok v kriminalistické odorologii, pojem kriminalistická olfaktorika se dostává do vědomí široké veřejnosti, stává se součástí učebnic kriminalistiky a nepřímým důkazem v trestním řízení, což uvedl i Ústavní soud ve svých nálezech.

Další závazný pokyn policejního prezidenta byl vydán v roce 2007 a upravoval zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace, čímž se dovršila další etapa vývoje, metoda

individuální pachové identifikace byla kodifikována jako důkazní prostředek, neboť se zmíněný pokyn již řídil trestním právem procesním.¹²

Tento pokyn byl později novelizován pokynem č. 313/2017, na jehož základě došlo k zdokonalení a přiblížení metody pachové identifikace k evropským standardům.¹³

2.3. Kriminologická odorologie ve světle kriminalistiky

„Kriminologická odorologie je odvětvím kriminologické techniky zkoumající vznik, fyzikální vlastnosti a chemické složení pachu osob a věcí s cílem určit jeho skupinovou příslušnost nebo jeho individuální identifikaci.“¹⁴

Jeden z hlavních úkolů kriminalistiky, kterým je vyhledávání, zkoumání, zajišťování a následné využívání kriminologické stopy a dalších významných informací, je velice důležitým aspektem, na kterém se podílí kriminologická odorologie, a to za účelem využití soudních důkazů, sloužící k rychlému, úplnému a objektivnímu odhalování, vyšetřování a prevenci trestných činů.¹⁵

Až na výjimky, mají všechny látky a materiály schopnost uvolňovat jednotlivé molekuly a atomy, které vystihují jejich složení. Podstatu nejrůznějších pachů tvoří právě tyto uvolněné či odpařené nebo sublimované podíly, které nalzáme v organické i anorganické přírodě. Vyjma zmíněných přírodních pachů, je možné narazit i na jiné zdroje, a to takové, které jsou zapříčiněné činností lidí. Takovými činnostmi mohou být například průmyslová, výrobní, provozní či laboratorní.¹⁶

„Pach lze z odorologického hlediska definovat jako plynou látku, která je schopna po dosažení prahové koncentrace (většinou vzduchu) vyvolat čichový vjem člověka nebo zvířete nebo odezvu analytického přístroje“¹⁷

¹² STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 15. – 23. ISBN 978-80-7380-238-7.

¹³ HAVELKOVÁ, Renata a JIRÁSKO Vojtěch. 2019. Využití metody pachové identifikace v trestním řízení. [Online] 2019, č. 9, s. 192. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrhpxi4s7hfpngxzrheza&groupIndex=0&rowIndex=0>

¹⁴ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 26. ISBN 978-80-7380-238-7.

¹⁵ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 27. ISBN 978-80-7380-238-7.

¹⁶ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminologika. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. s. 185 ISBN 80-7179-878-9.

¹⁷ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminologika. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. s. 185 ISBN 80-7179-878-9.

Z tohoto důvodu je možné kriminalistickou odorologii rozdělit na dva základní prostředky, dle kterých se pach zkoumá. Předmětné rozdělení se netýká jen české praxe tohoto oboru, nýbrž i té zahraniční. Jeden z prostředků, který nazýváme kriminalistická olfakce, je čichový orgán speciálně vycvičeného psa, plnící funkci biodetektoru. Tento prostředek je postaven na principu vzájemného porovnávání pachů. Druhým z prostředků je přístrojová technika, sloužící k identifikaci pachů, kterou označujeme jako kriminalistickou olfakroniku.¹⁸

Lidský pach, pro účely odorologie „tělesný pach“, je z hlediska jeho složení podstatně komplikovanější než pach věcí, s čímž souvisí i jeho zkoumání. Z tohoto důvodu doposud není přístrojová metoda, která by jednoznačně analyzovala pach a na základě které by bylo možné porovnat, zda jsou vzorky dvou pachů stejné či nikoliv.¹⁹ Pokusy v kriminalistické olfakronice byly v minulosti prováděny s využitím plynové chromatografie na principu fyzikálně-chemické analýzy pachu.

Vrátíme-li se ke dříve zmínění kriminalistické olfakci, je nutné z ní vyřadit obor označovaný pojmem kriminalistická olfaktorika. Tento obor je doposud jediný, který využívá metodu, již lze v rámci trestního řízení použít jako důkazní prostředek. Tato metoda spočívá v individuální identifikaci osoby, která je přítomna na místě trestného činu nebo jakkoli nakládala či byla v kontaktu s usvědčujícím předmětem.

Součástí kriminalistické odorologie jsou dále obory, nazývané operativně pátrací činnosti, významné z hlediska nalezení kriminalistických stop, následně podrobených zkoumání metodami z některých z oborů kriminalistické techniky. Tyto metody tedy neslouží jako důkazní prostředek, nýbrž jako prostředek pátrání po dislokaci kriminalistických stop.

Metodiku využití těchto prostředků, sloužící k vyhledávání kriminalistických stop, upravuje závazný pokyn policejního prezidenta. Dle české kriminalisticko-policejní praxe se jedná o použití pátracího služebního psa k uvedení na pachovou stopu s cílem vypátrat a zadržet podezřelou osobu nebo nalézt doličné věci na trase úniku podezřelé osoby z místa spáchání trestného činu, použití služebního psa k nalezení ukrytých omamných a psychotropních látek, k nalezení ukrytých zbraní a střeliva, k nalezení výbušnin, zejména pak těch, které jsou součástí nástražných výbušných systémů, k nalezení chemických látek

¹⁸ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 27. ISBN 978-80-7380-238-7.

¹⁹ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminalistika. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. s. 185 ISBN 80-7179-878-9.

podporujících hoření (akcelerantů), k nalezení ukrytých lidských ostatků a částí lidských těl (kadáverů) nebo k nalezení místa jejich přechodného uložení a použití služebního psa k nalezení ukrývajících se osob. Kynologické obory se tak stávají součástí kriminalistické odorologie, neboť k tomu, aby mohl speciálně vycvičený pes vyhledat dislokaci kriminalistických stop, je nutná schopnost určit jejich skupinovou příslušnost.

Z výše vypsanych prostředků, sloužící k vyhledávání dislokace kriminalistických stop, bude velmi stručně zmíněno o dvou z nich, kterými jsou použití služebního pátracího psa k uvedení na pachovou stopu a požití služebního psa k nalezení omamných a psychotropních látek.

Použití služebního pátracího psa k uvedení na pachovou stopu je metoda, na základě které, se postupně vyvinula individuálně pachová identifikace osob. Z tohoto hlediska je důležité ji v krátkosti zmínit. Doposud můžeme tuto metodu zaznamenat pod pojmem „pátrání po horké stopě“. Jedná se o nejstarší a nadále využívaný způsob možného využití speciálně vycvičeného psa pro pachové práce.

Pokud je zřejmé, že nasazení pátracího psa může přinést výsledky, je v takovém případě pátrací pes uveden na pachovou stopu do volného terénu. Použití služebního psa má velký význam u násilných mravnostních trestných činů, neboť právě ty často probíhají ve volné přírodě, která přináší pachateli možnost se po trestném činu skrýt či zničit předměty sloužící k takové činnosti. Nicméně existuje spousta míst, která nejsou vhodná pro použití služebního psa k uvedení na pachovou stopu, a to z důvodu nárůstu množství komunikací, objemu veřejné či soukromé dopravy nebo například rostoucí hustoty osídlení krajiny. K dalším vlivům, které podstatně snižují možnost použití služebního psa, patří například nevhodné povětrnostní podmínky, dlouhodobě trvající vysoké teploty, frekventovaný pohyb osob a dopravních prostředků na místě, kde má být pátrací pes využit, terén kontaminovaný chemickými látkami či relativně dlouhý odstup od doby, kdy byl trestný čin spáchán.

Před zahájením uvedení psa na horkou stopu je nutné se držet základních zásad. Takovou zásadou může být kupříkladu přihlídnutí k odbornému názoru psovoda k účelnosti nasazení psa či například to, že psovod musí být informován o všem, co je známo o popisu pachatele, způsobu jeho jednání při spáchání trestného činu, o popisu odcizených věcí a směru jeho odchodu. Identifikace osob či předmětů, pro které byl pes uveden na pachovou stopu, jsou dále předmětem kriminalistické olfaktoriky, která je založena na principu pachových konzerv.

Použití služebního psa k nalezení omamných a psychotropních látek je metoda, která je mezi širokou veřejností nejrozšířenější. Co lze považovat za omamné a psychotropní látky je upraveno v zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, a to konkrétně v příloze 1 až 7. Z hlediska velkého množství těchto látek je výcvik velmi obtížný. Nejčastějšími látkami, se kterými se policejní praxe setkává, jsou především drogy na bázi přírodní, mák, koka a syntetické drogy. Výcvik probíhá aportováním, na základě čehož jsou psi následně odměňováni. Je reflexivní, neboť se založen na podmíněné reakci. K předmětům aportování jsou následně přidávány jednotlivé vzorky pachu hledaných drog. Využití psa k těmto účelům je velmi perspektivní u přeshraniční kontroly osob a zboží a také u domovních prohlídek, kde je podezření, že dochází k nakládání s omamnými a psychotropními látkami.²⁰

2.4. Kriminologická olfaktorika a olfaktorika

Kriminologickou olfaktoriku můžeme definovat jako součást kriminologické odorologie, která se zabývá technickými metodami zkoumání pachů.²¹ „Metoda kriminologické olfaktoriky je založena na rozboru volných pachových molekul s použitím laboratorní techniky. Tento rozbor má charakter kvantitativní i kvalitativní, zjišťuje, jaký je celkový objem a hmotnost zkoumané látky, jaké jsou poměry jednotlivých částí k celkovému objemu a hmotnosti látky a mezi sebou, tedy jakou má látka fyzikálně-chemickou charakteristiku.“²²

Tato metoda je na rozdíl od olfaktoriky objektivní, neboť je založena na extrakčních poznacích přírodních věd. Zkoumaná pachová stopa a pachový vzorek jsou analyzovány samostatně a následně mezi sebou porovnávány. I přes objektivnost této metody ji nadále nelze využívat jako důkazní prostředek v trestním řízení. Důvody nevyužitelnosti této metody jsou časově proměnlivé. Dříve byl jedním z hlavních důvodů malá hmotnost pachu, nyní je problém spatřován spíše ve skutečnosti, že pach člověka v období od zajištění pachové stopy do odběru pachového vzorku neobsahuje pouze neměnnou genetickou látku, ale i proměnné součásti, tudíž se vždy jako celek změní. Pach člověka ovlivňují různé

²⁰ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 27. – 40. ISBN 978-80-7380-238-7.

²¹ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 41. ISBN 978-80-7380-238-7.

²² STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 41. ISBN 978-80-7380-238-7.

faktory. K těmto faktorům lze zařadit potravu, zdraví, užívané léky či užívání kosmetických přípravků a různých oděvních materiálů.

Nejvíce využívaná metoda k analýze pachu je fyzikálně-chemická metoda plynové chromatografie, která slouží k analýze organických látek s možností převedení do plynné fáze. Tato metoda je hojně využívána v oborech, které souvisejí s biochemií a organickou chemií, a to jak ve vědeckovýzkumné formě, tak i v aplikované. Z hlediska olfaktoriky je nejprve nutné předběžné zkoncentrování analytu před vlastní analýzou a dále omezení vlivů zvyšujících analytický šum. Příslušné zařízení způsobilé k provedení předemné metody, nazývaný se chromatograf, je velice složitý přístroj, vyráběný v mnoha typech, díky němuž je možné analyzovat za krátký čas i malé množství látky. Sejmутí pachové stopy pro účely olfaktoriky je stejné jako u olfaktoriky.²³

„Před analýzou metodou plynové chromatografie je nutno pach vhodným způsobem koncentrovat (fukusovat). Například se nosič pachu (pachové stopy) umístí do nádoby opatřené dvěma ventily. Prvním ventilem je do nádoby vháněn inertní plyn, který se stává nosičem pachu, a druhým je převáděn do koncentrační kolony, který obsahuje sorbent. Následně je analyt z koncentrační kolony převeden do chromatografické kolony velmi malým objemem plynu po tepelné desorpci. Tak je možno v chromatografu separovat ze složité plynné směsi několik set jejích složek, případně izomerů stejné látky.“²⁴

K velmi přesným analytickým výsledkům je možné dojít spojením dvou metod, nazývanými plynová chromatografie a hmotnostní spektrometrie. Tyto systémy označujeme jako GC/MS-systémy, kde na místo detektoru plynového chromatografu se používá hmotnostní spektrometr. Spektrální analyzátor je schopen zachytit přes tisíc odlišných molekulových hmotností, nehledě na velmi dobré rozlišovací schopnosti.

V této oblasti jsou využívána další přístrojová zařízení.²⁵ Jedním z takových zařízení je například přenosný analyzátor, který umožňuje detekci skrytých výbušnin nebo drog, s názvem CONDOR. Jedno z hlavních využití tohoto přístroje je při kontrole zavazadel na letišti, neboť pro pozitivní reakci tohoto přístroje stačí

²³ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminálnícká odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 41. – 42. ISBN 978-80-7380-238-7.

²⁴ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminálnícká odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 43. ISBN 978-80-7380-238-7.

²⁵ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminálnícká odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 41. – 43. ISBN 978-80-7380-238-7.

zachycení pouze jedné molekuly sledované látky. Při úpravě podmínek by tak bylo možné tento přístroj využívat v rámci odorologické identifikace.²⁶

Dalším důležitým přístrojem, sloužící ke zjišťování skupinové příslušnosti, který je využíván například ve zdravotnictví či gastronomii, je mobilní elektronický analyzátor pachu. Jejich využití je dále možné například u hledání omamných látek, nástražných výbušnin, jedů, alkoholu atd.

Ačkoliv tedy olfaktorická metoda u zkoumání pachových stop člověka nevede k jeho identifikaci, její uplatnění je spatřováno ve zkoumání pachových stop věcí. Analyzuje například omamné a psychotropní látky, výbušniny, trhaviny či hořlavé lásky, a tudíž je nenahraditelnou součástí kriminalistické odorologie.²⁷

Na rozdíl od kriminalistické olfaktoriky, kriminalistická olfaktorika slouží k individuální pachové identifikaci a je důležitým aspektem z hlediska trestního řízení, neboť slouží jako důkazní prostředek. Pach každého jedince je velmi individuální a zanechání pachové stopy probíhá bez vůle tohoto jedince. Kriminalistická olfaktorika je založena na metodě pachových konzerv. Porovnání pachových stop, za účelem zjištění, zda má daná osoba vztah k určité události, probíhá s využitím speciálně vycvičeného psa v rámci trestního řízení.²⁸

²⁶ STRAUS, Jiří a kol. Kriminalistická technika. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 189. ISBN 978-80-7380-409-1.

²⁷ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 44. ISBN 978-80-7380-238-7.

²⁸ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 40. ISBN 978-80-7380-238-7.

3. Pachové stopy

Pachové stopy, jako hlavní předmět zkoumání kriminalistické odorologie, se značí takovými vlastnostmi, které umožňují speciálně vycvičenému psovi vnímat je takovým způsobem, na základě čehož je schopen provést individuální pachovou identifikaci osob či věcí.

3.1. Pach a jeho vnímání

Organické i anorganické přírodní látky uvolňují jednotlivé molekuly nebo atomy, charakteristické svým složením, a to pomocí sublimace či odpařování, přičemž na této způsobnosti je založen původ pachu.²⁹ Sublimaci je možné definovat jako přeměnu z pevné látky, bez jejího tání, na plyn³⁰, zatímco odpařování je založeno na přeměně kapalného skupenství látky opět do skupenství plynného.³¹

Pachem se rozumí plynná látka se schopností vyvolat čichový vjem člověka či psa, při vdechnutí většího objemu této látky. Je nutné si uvědomit, že pachovou paměť při vyšetřování trestných činů používají i orgány činné v trestním řízení, konkrétně policisté, kteří u ohledání místa trestného činu či při styku potenciálním pachatelem, vnímají různé pachy, které jim mohou pomoci při objasňování trestné činnosti. Jedná se například o alkoholové výpary, kouř z marihuany, cigarety, zápach benzínu, propíchnuté gumy či zápach z mrtvoly.

Pach je specifický vjem, neboť ho nelze klasifikovat. Není možné vytvořit systém, který by zahrnul všechny pachy, jako to máme u jiných smyslových orgánů. Kupříkladu chuť má 4 základní vjemy, jimiž je sladkost, hořkost, kyselost a slanosť.

Pach byl od pradávna jednou z dorozumívacích schopností živočichů, která se postupně vyvíjela a zdokonalovala, nicméně u člověka došlo spíše k otupění této schopnosti.³²

²⁹ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 46. ISBN 978-80-7380-238-7.

³⁰ KRÁLOVÁ, Magda. Sublimace a desublimace. edu.techmania [Online.] [Citace: 16. 3. 2020.] Dostupné z: <https://edu.techmania.cz/cs/encyklopedie/fyzika/skupenstvi/sublimace-desublimace>

³¹ CÍDLOVÁ, Hana, FIALA, Miroslav a PLUCKOVÁ Irena. Odpařování. ped.muni [Online.] [Citace: 16. 3. 2020.] Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/wchem/sm/hc/labtech/pages/odparovani.html>

³² STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 50. – 52. ISBN 978-80-7380-238-7.

3.2. Pachová stopa vytvořená člověkem

Pachová stopa vytvořená člověkem, je jediná stopa, kterou lze využít jako důkazní materiál v trestním řízení, neboť je na jejím základě možné provést individuální pachovou identifikaci osob.³³

Lidským pachem rozumíme těkavé látky s rozdílnou koncentrací a chemickými a fyzikálními vlastnostmi, vyloučenými z těla před pokožku do okolního prostoru. Každý člověk vylučuje pach s různou intenzitou.³⁴ „Každý člověk o hmotnosti 75 kg a při výšce 175 cm vypustí za 24 hodin půl až jeden gram pachu, což při hrubém odhadu reprezentuje neuvěřitelných 10^{21} molekul. Snadno můžeme vypočítat, že toto množství odpovídá zhruba emisi 10^{16} molekul za vteřinu z lidského těla (cca 2 m^2) a alespoň 10^{14} molekul z dlaně lidské ruky za sekundu. Tento obrovský počet molekul, 100 000 000 000 000 (100 biliónů), který váží asi 0,1 mikrogramu, tedy každou sekundu vypouští do okolního světa lidská dlaň.“³⁵ Je nutno vzít v potaz, že tato informace je platná vzhledem k průměrnému jedinci, což vede k závěru, že se vyskytují jedinci, kteří emitují jiné množství molekul pachu, a to větší či menší.

Lidský pach můžeme rozdělit do tří základních skupin, a to primární, sekundární a terciální. Primárním pachem rozumíme pach, který je v průběhu lidského života relativně neměnný a geneticky podmíněný. Právě molekuly primárního pachu umožňují určit geneticky podmíněné vlastnosti lidského jedince, jako jsou například pohlaví, přibližný věk či etnická a rasová příslušnost. Především na základě těchto molekul, je možné provést individuální pachovou identifikaci.

Sekundární pach je stanoven primárně stravou, počasím, teplotou, užívanými léky a drogami. Dále je ovlivněn různými vlivy, přičemž některé se objevují pouze u žen. Těmito může být těhotenství, měsíční cyklus, menopauza či šestinedělí. Obecně ovlivnitelnými vlivy jsou poté styl života, psychický stav, nemoc či například prostředí, ve kterém dotčená osoba žije. Koncentrace některých molekul sekundárních pachů je tedy v čase relativně stálá, jiné se mění v souvislosti fyzickou aktivitou, vykouřených cigaret, množstvím vypitého alkoholu či psychickým stavem.

³³ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminálnícká odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 54. ISBN 978-80-7380-238-7.

³⁴ LNĚNÍČKOVÁ, Jana, DOLOŽAL, Petr, CINKOVÁ, Petra, VYPLELOVÁ, Petra, PINC, Ludvík, VYHNÁLEK, Oldřich, ŠKERÍKOVÁ, Veronika, URBAN, Štěpán. Vlastnosti lidské pachové stopy a multiplicita pachové signatury. Kriminálnícký sborník, 2017, 72 (2), s. 60. – 61.

³⁵ LNĚNÍČKOVÁ, Jana, DOLOŽAL, Petr, CINKOVÁ, Petra, VYPLELOVÁ, Petra, PINC, Ludvík, VYHNÁLEK, Oldřich, ŠKERÍKOVÁ, Veronika, URBAN, Štěpán. Vlastnosti lidské pachové stopy a multiplicita pachové signatury. Kriminálnícký sborník, 2017, 72 (2), s. 61.

Terciální pachy závisí na obecně vnějších faktorech. Vnější faktorem může být pach prostředí, ve kterém se osoba pohybuje, kosmetické přípravky či blízkost zvířat, žijících ve společné domácnosti.

Pro orgány činné v trestním řízení a pro kriminalisty, je na základě výše uvedených informací zřejmé, že nejdůležitějším pachem je pach primární, neboť umožňuje individuální i druhovou pachovou identifikaci. Při určování druhové pachové identifikace pak mohou být významné i sekundární a terciální pachy.³⁶

Pokud sejmeme pachovou stopu na pachový snímač, bude pachová stopa obsahovat podle jejího původu pachové pozadí, pachy přidružené, pachy druhové a pach individuální. Za pachové pozadí označujeme pachy anorganického a organického původu, jejichž původem je místo, na kterém je snímána pachová stopa. Na předmětném místě byly pachy přítomny již před vyšetřovanou událostí, a tudíž toto místo obecně vymezují. Pachy přidružené jsou pachy, na jejichž základě se přenesou pachové pozadí z jiného místa. Tímto místem může být například místo, kde se osoba pohybovala či zdržovala a je jím nasycen především oděv této osoby. Druhovými pachy je možné určit skupinovou příslušnost pachy člověka. Tudíž jeho etnickou příslušnost, pohlaví, léky, které bere, stravovací návyky či nemoc, kterou dotyčná osoba trpí. Jedná se o takzvané identifikační druhové znaky. Pach individuální, je geneticky podmíněnou součástí lidského pachu a je po celou dobu života relativně stálý.

Z hlediska kriminalistické olfaktoriky jsou za hlavní zdroje pachu považovány plicní dýchání, kožní dýchání, exkrementy, výměšky orgánů vnitřní sekrece, krev, která pronikne z vnitřního prostředí těla, pocení, vyměšování kožního mazu a odlučování povrchu těla ve formě kožních šupinek, vlasů a ochlupení. Zmíněné zdroje však nejsou z hlediska kriminalistické olfaktoriky na stejné úrovni významnosti.

První ze zmíněných zdrojů, tedy plicní dýchání, je prakticky bezvýznamné. Zásadní problém je spatřován ve skutečnosti, že lidský dech již po krátké době nelze nalézt v koncentraci, která umožňuje jeho snímání v množství potřebném po konzervaci, neboť se ihned rozptýlí v okamžiku, kdy unikne z dýchacího ústrojí do okolí. Menším problémem může být spatřován také v tom, že je plicní dýchání ovlivněno procesy trávení a mění se tak charakteristika směsi, která je obsažena

³⁶ LNĚNIČKOVÁ, Jana, DOLOŽAL, Petr, CINKOVÁ, Petra, VYPLELOVÁ, Petra, PINC, Ludvík, VYHNÁLEK, Oldřich, ŠKERÍKOVÁ, Veronika, URBAN, Štěpán. Vlastnosti lidské pachové stopy a multiplicita pachové signatury. Kriminalistický sborník, 2017, 72 (2), s. 61.

v dechu, procházejícím jícnem. Výjimku, na základě které, je možné plicní dýchání brát jako důležitý zdroj z hlediska kriminalistické olfaktoriky, tvoří situace, kdy je dýchací ústrojí napadeno chorobou provázenou kašlem, a tudíž se v okolí drží vykašlané kapénky krve nebo slin.

Stejně jako plicní dýchání je taktéž prakticky bezvýznamné vylučování pachu kožním dýcháním. Vylučování tímto způsobem do okolí je relativně bezvýznamné i jako součást pachového vzorku osoby, neboť je jeho vyloučení nevnímání.

Dalším uvedeným zdrojem jsou exkrementy či výměšky orgánů vnitřní sekrece, které proniknou z vnitřního prostředí lidského těla, čímž je například sperma. Oba tyto zdroje jsou z hlediska kriminalistické odorologie nevyužívané, a to z důvodu technických potíží konzervativní metodiky, která využívá textilní snímače pachu. Z tohoto hlediska je konzervování exkrementu a výměšků orgánů vnitřní sekrece velice neefektivní.

Krev, jako další zdroj pachové stopy, má v české kriminalistice stejnou významnost jako předchozí zdroje, nicméně například v ruské kriminalistice dosahuje využívání krve k individuální pachové identifikaci velmi zajímavých výsledků. Centrálou vědecko-výzkumných expertíz Ministerstva Ruské federace jsou zbytky zaschlé krve, zajištěné při ohledání místa trestného činu, využívány jako pachová stopa za účelem individuální pachové identifikace. Porovnání pachových vzorků probíhá mezi pachovou stopou sejmoutou z místa trestného činu a srovnávacím vzorkem zaschlé krve prověřované osoby. Na základě vědeckých pokusů byla stanovena významná tvrzení, z nichž za nejdůležitější je možné považovat, že k získání pachové stopy postačí množství 1 mg zaschlé krve, přičemž jako srovnávací vzorek k olfaktorické komparaci může sloužit kromě zaschlé krve též sliny nebo výměšek potních žláz porovnávané osoby. Velmi důležitým faktem je dále to, že krev, která přetrvává na místě svého sejmutí, je možné využít k individuální pachové identifikaci až do čtyř let od svého vzniku za podmínek, že nedošlo vlivem přírodních látek ke zničení její biologické podstaty. V rámci těchto výzkumů nebylo prokázáno, že by ke zničení biologické podstaty došlo i přes dvoutýdenní vystavení přímému slunečnímu záření za teploty 30° C. Dalším a posledním důležitým bodem je fakt, že je možno ze směsi krve identifikovat pach jednotlivých osob, a to i pokrevních příbuzných. Olfaktorická komparace se provádí stejným způsobem, s využitím speciálně vycvičeného psa. Velkou výhodou provádění individuální pachové identifikace na základě krevních

stop je rychlost, šetření nákladů a rovněž také rychlá důkazní orientace. Výsledek komparace pachové zkoušky krevních stop je možné následně objektivizovat na bázi analýzy DNA. V případě krevních stop na místě trestného činu, je v ruské kriminalistické praxi prováděna komparativní pachová zkouška, přičemž při zjištění pozitivního výsledku, který je významný pro trestní řízení, je krev následně analyzována na bázi DNA.

Nejdůležitějším, z již zmiňovaných lidských zdrojů, je kožní povrch lidského těla uplatňovaný základními funkcemi, jako je vylučování kožního mazu, pocení a odlučování povrchu těla ve formě šupinek, ochlupení a vlasů. Základní funkcí kůže je krytí vnitřních orgánů lidského těla. Kůže na lidském těle figuruje ve dvou formách, a to v ochlupené vrstvě, která pokrývá větší část lidského těla a v silné neochlupené formě, která se vyskytuje na ploskách nohou, dlaních a flexorové straně prstů. Kůže má tři základní vrstvy, a to svrchní pokožku (epidermis), škály (dermis) a podkoží (subcutis). V kůži jsou uloženy důležité žlázy, které plní funkci z hlediska produkce a dále mechanoreceptory. Z hlediska kriminalistické olfaktoriky jsou nejvýznamnější potní a mazové žlázy, vlasy a ochlupení, které pronikají dvěma svrchními vrstvami kůže. Skutečnost, že člověk zanechává pachovou stopu, je založena na fyziologickém jevu, který se nazývá regenerace lidské kůže. Při tomto jevu dochází k neustálému odlučování mikročástic z lidského těla, představující genetickou informaci o člověku, který je vyprodukoval.

Proces, velmi významný z hlediska kriminalistické olfaktoriky, se nazývá keratinizace. Trvá od dvaceti do třiceti dnů. Tento proces probíhá v pokožce, která je tvořena z mnohvrstveného epitelu. Epitel na povrchu kůže trvale rohovatí do formy šupin. Důležitou roli v regeneraci kůži hrají kmenové buňky, neboť po celý život člověka neztrácejí schopnost dělení. V procesu keratinizace nově vytvořené buňky vytlačují původní k povrchu kůže, přičemž vytlačené buňky postupně ztrácejí schopnost dělit se a mění se v buňky ploché bez buněčného jádra, namísto dříve vysokých cylindrických buněk. Velmi důležitým nosičem pachové stopy jsou právě tyto šupinky odumřelé vrchní vrstvy kůže, na základě nichž, je dospělý člověk dle anatomicko-fyziologických výzkumů schopen odloučit za jednu hodinu až sto včetně 0,5 až 2 g pokožky. Záleží vždy na aktuální činnosti, kterou člověk v dané době vykonává. Na základě těchto šupinek je možné zanechat pachovou stopu na místech i předmětech, se kterými nepřišla osoba přímo do styku. Postačí, pokud byla v přímé blízkosti, neboť se mohou pohybovat vlivem větru

či mohou být přeneseny nebo sneseny ze svého místa. Možnost přenesení pachové stopy na jiný předmět nebo místo, může však v praxi představovat problém z hlediska dokazování v trestním řízení.

V rámci olfaktoriky, jsou dále neméně významné již zmíněné mazové žlázy, ve většině případů vázané na folikulu chlupu. Nejčastěji je nalezneme na kůži obličeje či vlasaté části hlavy. Tyto žlázy produkují kožní maz, chrání tak lidskou pokožku před vysycháním a zabraňují lámání vlasů.

Poslední a také nejdůležitější nosič pachu je lidský pot.³⁷ „*Potní žlázy jsou inervovány sympatickou částí autonomního nervového systému, které stimuluje vylučování potu, přičemž přenos signálu je zprostředkován neurotransmiterem acetylcholinem. Potní žlázy také reagují na adrenalin uvolněný z dřene nadledvin v době stresu vyvolaného psychickou a fyzickou zátěží.*“³⁸ Člověk neustále vylučuje pot, přičemž nejvíce potních žláz se vyskytuje v podpaží, na čele, kolem ohanbí a na dlaních a chodidlech. Se zvýšením produkce potu souvisí mnoho faktorů, jako jsou například teplota ovzduší, tělesná teplota či stres, což je způsobeno tím, že prochází více plazmy do tkáňového moku, neboť se zvýší průtok krve vlasečnicemi.

Potní žlázy můžeme rozdělit na dva základní druhy, a to ekrinní potní žlázy a apokrinní potní žlázy.

Ekrinní potní žlázy sestávají z epitelálního vývodu a z klubíčka, které je uloženo v nejspodnější vrstvě kůže. Tyto žlázy nacházíme téměř po celém těle, přičemž všechny nejsou aktivní. Nejvíce jich nalezneme na ploskách nohou a na dlaních a jejich množství se pohybuje v rozmezí od 2 až 5 milionů. Vývod ekrinní potní žlázy na dlaních a ploskách nohou ústí na dně jamkových prohlubenin, což je jeden druh způsobu vyústění. Druhým je samostatné vyústění, které platí na ostatním povrchu těla. Další výjimkou, u vylučování potu na dlaních a ploskách nohou, je reakce ekrinních potních žláz, neboť odpovídá emočním a mentálním vlivům, kdežto na zbytku povrchu těla plní spíše termoregulační funkci.

Druhým druhem žláz jsou apokrinní žlázy, odrážející množství adrenalinu, který je vyplaven do krevního oběhu. Při dodržování základních hygienických návyků, je pot vylučovaný ekrinními žlázami nepozorovatelný, na rozdíl

³⁷ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 54. – 62. ISBN 978-80-7380-238-7.

³⁸ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 62. ISBN 978-80-7380-238-7.

od apokrinních, které člověk obvykle vnímá. Dalším rozdílem je místo výskytu, neboť kromě podpaží, se tyto nacházejí především kolem prsních bradavek, v oblasti genitální a anální, méně často také kolem víčka oka a zevního zvukovodu. Dále apokrinní žlázy obsahují větší poměr tuků a bílkovin. Produkce pachu, který je vylučovaný apokrinními žlázami, pro účely kriminalistické odorologie, nazýváme místa regionálních pachů. V místě vývodu se spojují se žlázami ekrinními, a tudíž se poté pot sloučí.

Na povrchu kůže dále dochází k bakteriálnímu rozkladu potu. Tento důležitý jev, doprovázený fyziologií potu je nutné zmínit, neboť prostřednictvím analýzy s využitím elektronového mikroskopu bylo zjištěno, že na povrchu kůže každého člověka nalezneme miliony bakterií, které jsou u jednotlivců zcela individuální. Tudíž například pokud dvě osoby použijí stejný parfém, bude se speciálně vycvičený pes řídit individuálním pachem, nikoli pachem parfému, neboť pot jednotlivých osob má rozdílné složení. Kosmetický parfém hned v několika vteřinách získává různý pach, protože dochází k rozdílnému průběhu rozkladu bakterií.

Pokud jsou nalezeny na místech, kde je pravděpodobné, že se nacházela osoba důležitá pro dokazování v trestním řízení, jsou z hlediska kriminalistické olfaktoriky neméně důležité chlupy nebo vlasy, po odloučení z lidského těla. Tyto nazýváme trichologickým materiálem. Nejedná se o nosič pachové stopy jako takový, neboť vlas či chlup sám o sobě neobsahuje takové množství pachu, aby mohl být znatelný pro speciálně vycvičeného psa. Nicméně pokud na něm setrvá pot či kožní maz, může takovým nosičem být. V případě, že je nalezen trichologický materiál na těle oběti násilného trestného činu, může být významnou kriminalistickou stopou.³⁹ „*Například pokud je nalezen trichologický materiál z pubického ochlupení obviněného na těle oběti znásilnění, může se jednat o významnou komplexní kriminalistickou stopu v oborech olfaktoriky i trichologie, a pokud zůstal zachován váček chlupu, pak také pro genetickou analýzu s pomocí DNA profilování*“.⁴⁰ Takto získanou kriminalistickou stopu je možné již využít jako zásadní důkaz z hlediska trestního řízení.

Za zmínku také stojí sekundární nosiče lidského pachu. Tyto nosiče nazýváme mikrostopy, které se odloučí z věcí mající předmětná osoba na sobě nebo

³⁹ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 62. – 65. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁴⁰ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 65. – 66. ISBN 978-80-7380-238-7.

při sobě. Za mikrostopu, mající osoba na sobě, se považuje například mikina nebo jakýkoliv druh oděvu a za mikrostopu, mající osoba při sobě, kupříkladu taška či obsah kapes. Tyto mikrostopy považujeme za nosiče pachových stop z důvodu, neboť se na nich časem usadí odloučené částice z lidského těla či nasáknou pachem, který člověk nepřetržitě vylučuje ze svého těla.

Na základě výše uvedeného lze popsat obecné vlastnosti pachových stop. Pachovou stopu lze rozpoznat pouze čichovým ústrojím speciálně vycvičeného psa, nikoliv čichovým ústrojím člověka či technickými metodami. Pachová stopa se vyskytuje v plynném skupenství, tudíž má extrémně malou hmotnost a nelze ji zviditelnit. Je nutné postupovat dle pokynů při jejím vyhledávání a zajišťování, neboť při úniku do prostoru ji již není možné zajistit. I přesto, že prověřovaná osoba nepřišla do kontaktu s určitým místem, je možné nalézt pachovou stopu na tomto místě, a to na základě mikrostop, které byly volně odloučeny do prostoru z povrchu těla této osoby. Pachová stopa při splnění fyzikálních podmínek odvětrá a nelze ji již použít k individuální pachové identifikaci. Pachovou stopu může osoba, která ji vytvořila, odstranit pouze při zničení povrchu nebo může být zničena pod vlivem přírodních podmínek, poškozením nosiče této pachové stopy.

Je velmi důležité si uvědomit, že pachová stopa, nacházející se na doličném místě či předmětu, může být přenesena pachem osoby, která nijak nesouvisí s vyšetřovanou událostí a v poslední řadě je nutné vědět, že byl zjištěn neměnný genetický základ části lidského pachu, a to při kynologických či empirických pokusech. Tudíž, i když je pachová směs ovlivněná psychickým a zdravotním stavem, věkem, pohlavím, léky, alkoholem, genetický základ zůstává stále neměnný.⁴¹

⁴¹ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminální odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 66. – 69. ISBN 978-80-7380-238-7.

4. Vznik, vyhledávání a zajištění pachových stop na místě trestného činu

Při vzniku pachových stop na místě trestného činu, je nutné při ohledání takového místa pachové stopy nejdříve vyhledat a poté zajistit stanoveným způsobem, aby nedošlo k jejich znehodnocení.

„Ohledání se koná, mají-li být přímým pozorováním objasněny skutečnosti důležité pro trestní řízení. K ohledání se zpravidla přibere znalec.“⁴² Ohledně přibírání znalce je běžná praxe zcela odlišná od podmínky zákonodárce, neboť je obecně ohledání v drtivé většině případu neodkladným úkonem, který je proveden ihned po oznámení případu. Z tohoto důvodu je nemožné, aby byl znalec přibrán ke všem případům, nehledě na skutečnost, že během ohledání není znalec většinou potřebný, protože odborné otázky, ke kterým je nutné ho přibrat, nejsou řešeny v rámci ohledání. V případě, kdy vyjde najevo nutnost vyřešení odborné otázky, může dojít k zajištění a následnému přibrání znalce. Nicméně to samozřejmě neznamena, že přibrání znalce je vždy nadbytečné. V případech, kdy je nutné již na místě ohledání řešit odborné problémy, jako například u požárů, dopravních nehod či u určitých typech vražd, je nutné přibrat znalce dle výše zmíněného požadavku zákonodárce.

Ohledně účasti na tomto úkonu je možné zvážit i přítomnost jiných osob, jako jsou například svědci, poškozený či obviněný, nicméně je nutné mít na paměti, že přítomnost takových osob nemusí vždy vést k příznivému výsledku, neboť může dojít k ovlivnění výpovědi na základě informací o ohledání. Takové osoby je nutné po důkladném zvážení o jejich přibrání nejdříve vyslechnout.⁴³

„Protokol o ohledání musí poskytovat úplný a věrný obraz předmětu ohledání; mají se proto k němu přiložit fotografie, náčrty a jiné pomůcky.“⁴⁴ Proto je nutné klást na protokolaci velký důraz a velkou míru pečlivosti, neboť patří mezi úkony, které již často nelze opakovat vůbec či za velmi ztížených podmínek.⁴⁵

„Ohledáním místa činu se rozumí ohledání zpravidla přirozeně ohraničené části prostoru (např. místnosti, mytiny v lese při vraždě, parkoviště při odcizení automobilu, silnice a přilehlého okolí při dopravní nehodě), které v sobě často zahrnuje i ohledání mrtvoly, předmětů, stop a dokumentů, které se nacházejí

⁴² Dle § 113 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁴³ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo procesní. 4. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. s. 404. – 405. ISBN 978-80-7400-496-4.

⁴⁴ Dle § 113 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo procesní. 4. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. s.4 05. ISBN 978-80-7400-496-4.

na takovém místě.⁴⁶ Účelem ohledání je zprostředkovaná informace, na základě které je možné učinit si představu o způsobu spáchání trestného činu, pachateli, jeho zkušenostech, motivu, co ho vedlo k takovému činu atd., za pomoci zjišťování, pozorování, hodnocení a dokumentování.⁴⁷

4.1. Zanechání pachové stopy na místě trestního činu

O tom, jak člověk zanechá pachovou stopu na místě trestného činu, již bylo pojednáno ve třetí kapitole, konkrétně nazvané pachová stopa vytvořená člověkem. Z tohoto důvodu se tato kapitola bude věnovat tomu, jak dlouho je pachová stopa zachována s ohledem na změnu klimatického prostředí, za jak dlouhou dobu se pachová stopa odvětrá, kdy dojde k její změně či popřípadě zničení. Jaký je rozdíl v tom, pokud je pachová stopa zanechána ve volné přírodě nebo v uzavřené místnosti. Tyto základní otázky byly předmětem experimentů, které proběhly na odborném pracovišti v objektu Policie ČR na oddělení služební kynologie Krajského ředitelství policie Jihomoravského kraje Brno-Chrlice v roce 2013. Poslední otázkou byl možný vliv experimentu na pachovou identifikaci jako důkazu v trestním řízení, což není předmětem této kapitoly.

Předmětné experimenty byly založeny na základních předpokladech a byly prováděny za reálných podmínek, které v praxi nastávají při vyhledávání a zajišťování pachových stop. S předměty bylo manipulováno výhradně tak, jak je tomu v rámci policejní praxe, probíhala v souladu s právním řádem a aplikací soudem při hodnocení důkazu pachovou stopou. Experimenty spočívaly v získání výsledku, zda u pachové stopy pach postupně slábne uplynutím času v souvislosti s klimatickými podmínkami. Byly sejmuty otisky pachových stop z trik a kuchyňských nožů v následujících časových termínech:

- v pátém dnu od umístění trik a nože, doba odběru 1 hodina,
- ve čtrnáctém dnu od umístění trik a nože, doba odběru 12 hodin,
- ve třicátém dnu od umístění trik a nože, doba odběru 24 hodin,
- v šedesátém dnu od umístění trik a nože, doba odběru 48 hodin.

Pachové stopy byly odebírány z jednotlivých trik ve stanovených termínech a pokaždé stopy zajišťoval jiný technik, který dával nezbytný pozor, aby nedošlo k přenosu pachové stopy na trika položené vedle momentálně zajišťovaného.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo procesní. 4. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. s. 407. ISBN 978-80-7400-496-4.

⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo procesní. 4. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. s. 407. ISBN 978-80-7400-496-4.

Zajišťování pachových stop bylo provedeno dle stanovených podmínek, příslušných pomůcek a jednotlivá trika byla ihned po zajištění vyhozena. U Experimentů osoba, která zajišťovala pachové vzorky, nebyla přítomna.

Při prvním experimentu byla zakoupena čtyři bavlněná trika, která byla nošena pouze jednou osobou na holém těle postupně po dobu 12,5 hodin. Každé jednotlivé triko bylo umístěno do jakéhosi ohraničeného čtverce, vyhrazeného od ostatních, a to na místě v objektu policie, bez pohybu lidí a s vymezením dostatečné vzdálenosti od pohybu osob, která činila 3 metry. Tento prostor byl samozřejmě otevřený, aby bylo možné zkoumat působení klimatických podmínek. S triky nebylo po dobu ukončení experimentu nijak manipulováno. V časovém průběhu docházelo k velkým klimatickým změnám. (Tabulka 1 - *KREJČÍ, Zdeněk, KLIMUS, František, KRAJNÍKOVÁ, Magdaléna. Pachová stopa ve světle výsledků experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním – 3. část. Kriminologický sborník, 2015, 72 (2), s. 55*)

Sejmutí pachové stopy z posledního trika proběhlo dne 30.03.2013. Snímání trvalo od 28.3.2013 od 15 hodin do 30.3.2013 do 15 hodin. Následná komparace byla poté provedena dne 4.6.2013. Výsledky prvního experimentu ukázaly, že pachová stopa byla zjištělná i po době uplynutí 60 dní, a to i v případě velkých klimatických změn.

Druhý experiment spočíval opět ve stejném počtu trik, nošení jednou osobou po dobu 12,5 hodin s rozdílem, že trika byla rozložena do kanceláře, ve které byla stálá vlhkost a teplota okolo 20 °C. Trika byla rozmístěna po poličkách ve skříni a kancelář byla zajištěna, aby nedocházelo ke vstupu osob. Odběr pachových stop byl proveden za stejných podmínek. Poslední odběr dne 30.3.2013, doba trvání od 15:15 hodin dne 28.3.2013 do 15:15 hodin dne 30.03.2013. Komparace pachových vzorků proběhla dne 04.06.2013. Je nutné zmínit, že do kanceláře výjimečně vstoupily i jiné osoby, ovšem nijak nemanipulovaly s předmětnými triky. Výsledek tohoto experimentu vedl stejně jako u prvního k informaci, že pachová stopa setrvala na předmětu minimálně po dobu 60 dnů.

Třetím experimentem byl zjišťován přenos pachu v interiéru za pomoci proudění vzduchu. Nákup 4 trik provedla jiná osoba než experimentální a nebyla tomu tak přítomna. Trika umístila jiná osoba do kanceláře, kde se nacházela experimentální osoba. Všechna trika byla pověšena na ramínka do kanceláře ve výšce dvou metrů tak, aby nedošlo k vzájemné kontaminaci, a to po dobu

30 dnů. Krajní tričko bylo po této době přemístěno na přepravku, která ležela na podlaze, jinou osobou. Vzdálenost přepravky od stolu experimentální osoby činila 160 cm. Touto dispozicí měla být ověřena hypotéza, zda se pachová stopa dostane na triko lépe v nižší výšce. Kancelář experimentální osoba používala každý pracovní den podobu 3 let. Nábytek po celou dobu neměnil své umístění a teplota v kanceláři byla okolo 20° C. Experimentální osoba ani osoby, které kancelář navštěvovaly, se po celou dobu nedotýkaly triku. Poslední odběr byl proveden opět dne 30.3.2013, doba trvání od 15:10 hodin dne 28.3.2013 do 15:10 hodin dne 30.03.2013. Komparace pachových vzorků proběhla dne 4.6.2013. Výsledek dosahoval shody, což bylo velmi neobvyklé, neboť byla učiněna veškerá opatření, která zabránila přímému přenosu pachu na triku. Tudíž výsledek nejprve vedl k zjištění, že přenos lidského pachu je za takových podmínek možný. Z tohoto důvodu bylo provedeno ověření, zda je takový výsledek pravdivý, přičemž při zpětné rekonstrukci bylo zjištěno, že nebyly vzaty v potaz důležité body. Prvním z nich je ten, že osoba, která kupovala trika, byla před tím v přímém kontaktu s experimentální osobou, a tudíž mohlo dojít k přenosu pachové stopy například podáním ruky. Dále nebylo prokázáno, že by trika, která se věšela nahoru, nebyla ani na chvíli položena na stůl, u kterého seděla experimentální osoba. Trika se dotýkala věcí na stěně, se kterými byla osoba v přímém kontaktu. Tímto experimentem tedy nebylo prokázáno přenos pachové stopy prouděním vzduchu, neboť by k takovému experimentu muselo dojít v prostředí, kde se tato osoba nepohybovala. Nicméně zachování pachové stopy po dobu 60 dnů bylo vyhodnoceno i tímto experimentem.

Poslední experiment již nebyl prováděn s triky, nýbrž s kuchyňskými noži půjčenými od osoby, která je používala v domácnosti. Cílem experimentu bylo zjistit, zda se pachová stopa v krátkosti přednese na předmět. Nože se umyly bez použití mycích prostředků teplou vodou a následně se osušily. Experimentální osoba poté podržela každý kuchyňský nůž v pravé ruce za umělohmotnou rukojeť na 60 vteřin a poté byl nůž položen na polici skříně. Teplota v kanceláři se opět pohybovala kolem 20 °C a byla učiněna řada opatření ohledně vstupu na předmětné místo. Poslední odběr se prováděl dne 30.3.2013, doba trvání od 15:20 hodin dne 28.3.2013 do 15:30 hodin dne 30.3.2013. Komparace pachových vzorků proběhla dne 4.6.2013. Výsledek vedl k zjištění, že k přenosu pachové stopy postačí pouhých

60 vteřin kontaktu s předmětem a k potvrzení opětovného zanechání pachové stopy na předmětu minimálně 60 dnů.⁴⁸

„Provedenými experty bylo prokázáno, že pachová stopa má schopnost uchovat se a následně je její otisk (OPS) vyhodnotitelný nejméně po dobu 60 dnů, přičemž na výsledek nemělo vliv, zda trika s pachovou stopou byla umístěna v interiéru či exteriéru. Bylo prokázáno, že pachová stopa je na předmětech vyhodnotitelná, přestože nosič pachu – kuchyňský nůž – byl v kontaktu s osobou krátkou dobu (v našem experimentu 60 vteřin, ale v jiných výše uvedených experimentech v mnohem kratších časech).“⁴⁹

4.2. Neodkladné a neopakovatelné úkony dle trestního řádu

Neodkladným úkonem se dle trestního řádu rozumí: *„takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést. V protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován.“⁵⁰*

V textu právní úpravy není možné najít taxativní či demonstrativní výčet neodkladných a neopakovatelných úkonů. Každý takový úkon je nutné vždy posuzovat podle okolností konkrétního případu. Je dále také potřebné zvážit, zda konkrétní případ splňuje podmínky neodkladného a neopakovatelného úkonu, tedy zda nehrozí nebezpečí zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nebo zda neprovedení takového úkonu může znemožnit jeho zopakování před soudem.

Za neodkladné úkony je možné považovat zejména úkony provedené v § 158 odst. 3 písm. d) až f) trestního řádu. Těmi jsou v tomto případě provedení ohledání věci a místa činu, vyžádání, za podmínek uvedených v § 114 provedení zkoušky krve nebo jiného podobného úkonu včetně odběru potřebného biologického materiálu, pořizování zvukového a obrazového záznamu osob, za podmínek stanovených v § 114 snímat daktyloskopické otisky, provádět osobou

⁴⁸ KREJČÍ, Zdeněk, KLIMUS, František, KRAJNÍKOVÁ, Magdaléna. Pachová stopa ve světle výsledků experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním – 3. část. Kriminalistický sborník, 2015, 72 (2), s. 52. – 60.

⁴⁹ KREJČÍ, Zdeněk, KLIMUS, František, KRAJNÍKOVÁ, Magdaléna. Pachová stopa ve světle výsledků experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním – 3. část. Kriminalistický sborník, 2015, 72 (2), s. 58.

⁵⁰ Dle § 160 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

téhož pohlaví nebo lékařem prohlídku těla a jeho zevní měření, jestliže je to nutné ke zjištění totožnosti osoby nebo je zjištění a zachycení stop nebo následků činů. Dále to mohou být například žádosti policejního orgánu k vydání předchozího souhlasu státního zástupce, či třeba rekognice, výslech svědka a operativně pátrací prostředky.⁵¹

*„Úkony, které byly provedeny před zahájením trestního stíhání, nemusí policejní orgán opakovat, byly-li provedeny způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona.“*⁵² Tudíž jsou tyto neopakovatelné a neodkladné úkony použity jako důkazy i v dalších stádiích trestného řízení.

Dle nálezu ústavního soudu je osoba, která předmětný úkon provádí, povinna se zabývat otázkou, z jakého důvodu je úkon neopakovatelný či neodkladný, přičemž tato otázka musí být způsobem, který se dá přezkoumat, odůvodněna. Pokud není zdůvodněna neodkladnost či neopakovatelnost, považuje ústavní soud takové jednání jako vybočující z mezí ústavnosti. Nutnost zdůvodnění ustanovil soud za účelem transparentnosti postupu policejních orgánů, včetně možné kontroly procesních stran.⁵³ Policejní orgán je plně odpovědný za zákonné a včasné provedení a samostatně stanovuje další postupy při provádění těchto úkonů, vyjma toho, kdy je dle zmíněného zákona nutný souhlas státního zástupce.⁵⁴

Pachové stopy jsou vzhledem k nezbytnosti bezprostředního zajištění a následné pachové identifikace neopakovatelným úkolem před soudem a z důvodu ztotožnění pachatele též úkonem neodkladným.⁵⁵

4.3. Vyhledávání a zajištění pachových stop

Vyhledávání pachových stop patří k náročnějším činnostem, neboť jsou tyto stopy latentní, a tudíž lidskými smysly nezjistitelné. Výjimky, kdy pachové stopy mohou být zjistitelné lidskými smysly tvoří například silně aromatické látky či toxické a průmyslové plyny.⁵⁶

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo procesní. 4. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. s. 505. ISBN 978-80-7400-496-4.

⁵² Dle § 164 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo procesní. 4. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. s. 507. ISBN 978-80-7400-496-4.

⁵⁴ Dle § 164 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 342/2010.

⁵⁶ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminalistika. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. s. 187. ISBN 80-7179-878-9.

K vyhledávání a zajištění pachových stop dochází při ohledání místa trestného činu dle zmíněného § 113 trestního řádu.⁵⁷ Pachové stopy se nacházejí na místě, kde byl spáchaný trestný čin či na místech, které s tímto místem souvisí, tedy tam, kde je možné předpokládat kontakt pachatele. Jak již bylo řečeno, pachové stopy mohou být po jejich vytvoření mechanicky sneseny. K tomu může dojít například při úplném zničení místa činu požárem, velkým průjezdem motorových vozidel či poškozením čichového orgánu psa chemikálií, překrývající pachovou stopu. K zanechání pachové stopy ve většině případů dochází i přes použití ochranných návleků a rukavic.

Místa, kde se nachází pachová stopa, je možné zviditelnit na základě trasologických stop, kterými jsou otisky dolních a horních končetin v terénu, prachu či krvi. Dále je možné předpokládat pachovou stopu na místě, kde jsou viditelné známky potu, mazu a jiných nečistot. Za zvláštní zmínku stojí také místa, kde pachové stopy není vhodné snímat, jimiž jsou místa s vysokou vlhkostí, neboť pachový snímač se značí schopností silné absorpce, a tudíž zajištěnou pachovou stopu v konzervované sklenici může zničit. Pro snímání pachových stop na těchto místech je nutné probrat jejich snímání s pracovníky na odborném pracovišti a dodržet základní podmínky při transportu takto zajištěných stop. Dalším takovým místem může být kupříkladu vodní tok, neboť věci do něj odhozené se pohybují po dně a tím dochází ke snesení pachové stopy. Nicméně z věcí odhozených do klidné vody, jako je například bazén, pachové stopy snímat lze, protože se předměty nachází ve stabilní poloze. Doba zachycení pachu se na takovýchto věcech pohybuje v rozmezí od dvou do pěti dnů a je nutné vysušit doličný předmět bez slunečního záření, tepelného zdroje a proudění vzduchu.

Pachové stopy se vyhledávají a zajišťují hlavně v případech, kdy byl spáchan násilný trestný čin, který je pro společnost vysoce nebezpečný, dále například tehdy, pokud se jedná o majetkové trestné činy se způsobením větší škody.⁵⁸ Větší škodou se dle trestního práva hmotného rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč.⁵⁹ Pachové stopy jsou dále velmi důležitým důkazem u trestných činu, které jsou náročně na objasnění (viz. kapitola 7.2. - případ, který byl na objasnění jeden z nejnáročnějších). Pachatel je páchá sériově a snaží se zakrýt svůj trestný čin nafingováním jiné možné události. Tím může být

⁵⁷ Dle § 113 odst. 1 a 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁵⁸ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 112. – 113. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁵⁹ Dle § 138 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

například u trestného činu vraždy sebevraždy, kdy se pachatel snaží zanechat na místě trestného činu takové důkazy, které by nasvědčovaly této variantě či tomu, že se stala pouze nešťastná událost.⁶⁰

„Pokud nestanoví zákon jinak, o každém úkonu trestního řízení se sepíše, a to zpravidla při úkonu nebo bezprostředně po něm, protokol, který musí obsahovat:

a) pojmenování soudu, státního zástupce nebo jiného orgánu provádějící úkon,

b) místo, čas a předmět úkonu,

c) jméno a příjmení úředních osob a jejich funkce, jméno a příjmení přítomných stran, jméno, příjmení a adresu zákonných zástupců, opatrovníků, obhájců a zmocněnců, popřípadě jméno a příjmení dalších osob, kteří se úkonu zúčastnili, a u obviněného a poškozeného též adresu, kterou uvede pro účely doručování, a další údaje nutné k zjištění nebo ověření totožnosti, včetně data narození nebo rodného čísla; jsou-li při prováděném úkonu zjištěny údaje o bydlišti a doručovací adrese, o místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání poškozeného, svědka, zákonného zástupce, opatrovníka, zmocněnce nebo důvěrníka, pak se na žádost těchto osob do protokolu neuvádějí, není-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení, ale vedou se tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení a úředníci Probační a mediační služby činní v dané věci; to platí také pro údaje o osobních, rodinných a majetkových poměrech poškozeného a svědka; je-li to nezbytné pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede, sdělí se této osobě potřebné údaje; o sdělení údaje a jeho důvodech se učiní záznam do protokolu,

d) stručné a výstižné vylíčení průběhu úkonu, z něhož by bylo patrné i zachování zákonných ustanovení upravujících provádění úkonu, dále podstatný obsah rozhodnutí při úkonu vyhlášených, a byl-li hned při úkonu doručen opis rozhodnutí, osvědčení o tomto doručení; pokud se provádí doslovná protokolace výpovědi osoby, je třeba to v protokole označit tak, aby bylo možné bezpečně určit počátek a konec doslovné protokolace,

e) návrhy stran, udělené poučení, popřípadě vyjádření poučených osob,

⁶⁰ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 114. ISBN 978-80-7380-238-7.

*f) námitky stran nebo vyslychaných osob proti průběhu úkonu nebo obsahu protokolu.*⁶¹

Co se týče samotného zajišťování pachových stop, je nutné se řídit fixními pravidly. Při ohledání místa činu jsou pachové stopy vždy první, které je nutno zajistit, čímž je zahájeno zajišťování všech kriminalistických stop, nacházejících se na místě spáchaného trestného činu či na místech s ním souvisejících. To, že byly pachové stopy prvním úkonem při ohledání, musí být zřetelné i z protokolu o ohledání místa trestného činu, včetně uvedení všech pachových stop, které zde byly sejmuty. Do protokolu se dále pořizují písemné a fotografické záznamy předmětů, ze kterých byly pachové stopy sejmuty včetně dislokačního kótovaného náčrtku, který slouží k označení míst, kde se doličné předměty nacházely. Kromě následujících informací, je dále do protokolu nutné uvést, zda existovaly v době snímání pachových stop události, které by vedly k jejich znehodnocení a zda bylo na místě ohledání pachové pozadí.

Aby nedocházelo k mísení pachových stop, je důležité zajistit místo tak, aby na něj nemohly vstupovat nepovolené osoby. K provedení snímání pachové stopy je způsobilý kriminalistický technik, ve zvláštních případech psovod specialista z odborného pracoviště metody pachové identifikace skupiny služební kynologie, kteří si musí počínat tak, aby při jejich práci nedocházelo ke znehodnocování pachových stop a aby pachový snímač, během jeho vyndání z konzervační sklenice, nepřišel do styku s jiným místem, než ze kterého byly pachové stopy snímány. Pokud místo nebo předmět, neslouží pouze k sejmutí pachových stop, ale i k sejmutí stop, které jsou předmětem zkoumání jiných oborů, je nutné, aby při snímání takovéto stopy, jako prvního úkonu při ohledání, nedošlo ke kontaminaci předmětu a znehodnocení stop jiného druhu.

Při snímání pachových stop jsou využity následující sterilní pomůcky:

- peán nebo pinzeta,
- latexové rukavice,
- textilní snímač značky eratex,
- aluminiová fólie značky alobal,
- skleněná láhev předepsaného tvaru se vzduchotěsným uzávěrem,
- bezpečnostní sáček.

⁶¹ Dle § 55 odst. 1 písm. a, b, c, d, e, f zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

Pachový snímač se vyndá z obalu, který se okamžitě uzavře. Poté se pachový snímač položí na pachovou stopu a překryje se aluminiovou fólií ve větším rozsahu, zatíží se a pokud bude potřeba, je možné ji přelepit lepicí páskou či zavázat. Doba potřebná pro sejmutí pachové stopy je minimálně 30 minut, a to v případě, že se snímá v krátké době od spáchání trestného činu, v opačném případě či v případě existence vnějších vlivů, je možné tuto dobu prodloužit až po dobu několika hodin nebo dnů. Po uplynutí potřebné doby, která je, jak již bylo uvedeno, závislá na spoustě okolností, se sundá aluminiová fólie a pachový snímač je vložen zpět do sterilizované sklenice, která se okamžitě uzavře.

Jiný postup je vyžadován u snímání menších předmětů, kdy se na alobal pinzetou položí pachový snímač, do kterého je vložen doličný předmět. Následně se obal s pachovým snímačem a předmětem zabalí a po uplynutí doby nutné k sejmutí pachové stopy, je pinzetou vyjmut pachový snímač a uzavřen do sklenice, která se neprodleně uzavře. Pokud je předmět tak malý, že se vejde do sklenice i s pachovým snímačem, je možné předmět vložit přímo tam a po nutné době ho vyjmout.

Pachovým snímačem se pokryje větší plocha v případě, kdy místo možného kontaktu nelze přesně určit a je vysoce pravděpodobné, že ke kontaktu nebo pohybu osoby na takové ploše došlo.⁶² „*Například při vniknutí do objektu. Vyřazením zámku je pachové stopy snímána z jeho krycího štítku, při prolézání sklepním okénkem na jeho rámu, na zásuvkách prohledávaného nábytku, na klikách dveří, případně na doličných věcech, jakými jsou nástroje a zbraně. Pachovou stopu lze například sejmut i z těla mrtvol, se kterou pachatel manipuloval. V automobilu lze snímat pachovou stopu z volantu, sedaček, řadicí páky, z odkládacích prostor a dalších míst předpokládaného kontaktu.*“⁶³. Odnášet předměty z místa ohledání a snímat z nich pachové stopy mimo předmětné místo, je možné jen ve zvláštních případech nebezpečí z prodlení, za nutnosti provedení záznamu takového nebezpečí do protokolu včetně dokumentace.

Ten, kdo snímá pachové stopy je povinen vyplnit protokol o odběru pachových stop, po jejich zajištění označit pachovou konzervu modrým štítkem s číslem stopy a dle pokynů jej vyplnit. Dále je povinen, do sedmi pracovních dnů, doručit pachové konzervy na příslušné středisko pachové identifikace,

⁶² STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 114. – 117. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁶³ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 113. ISBN 978-80-7380-238-7.

a to v bezpečnostním sáčku, který je nutné označit a musí být k němu vyplněna příslušná dokumentace, aby nedošlo k záměně.

Další dvě pravidla, která jsou naprosto klíčová a bezprostředně platí pro každé vyhledávání, snímání a zajišťování pachových stop, jsou následující. S pachovým snímačem je vždy nutné zacházet se sterilními nástroji, tedy pinzetou, aby nemohlo dojít ke kontaminaci pachové stopy. V takovém případě by byla pachová stopa vyřazená a bylo by nutné o tom provést záznam do protokolu o ohledání. Při následujících úkonech, tedy při odebrání pachových vzorků a následné individuální pachové identifikaci, není v žádném případě možná přítomnost osob, které se jakkoli podílely na ohledání místa trestného činu.⁶⁴

⁶⁴ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminálnícká odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 117. ISBN 978-80-7380-238-7.

5. Výcvik služebního psa k pachové identifikaci

5.1. Srovnání čichu člověka a psa

Je již všeobecně známo, že pes dokáže vnímat pachy intenzivněji než člověk. U psa vždy záleží na druhu plemene, velikosti, stavbě těla a dalších, nicméně je vybaven až miliardou čichových receptorů, zatímco člověk pouze od 100 do 250 milionů. Pes je schopen vnímat takové pachy, které díky svým chemickým vlastnostem neumožňují jejich vnímání člověkem. Člověk by měl být teoreticky schopen rozpoznat až 10 000 různých pachů, načež lidé, kteří vykonávají povolání v oblasti, kde je nutné denně využívat čichové receptory, například při výrobě a testování parfému, by měli být schopni rozeznat až 40 000 různých pachů. Rozeznáváním je míněná krátká pachová paměť, která slouží ke vzájemnému porovnání. Pes při metodě pachové identifikace též používá krátkodobou pachovou paměť, neboť porovnává dva pachové vzorky.

V rámci výzkumů bylo některými autory zjištěno, že pes se speciálním výcvikem, anatomickými čichovými a povahovými vlastnostmi, je schopen rozpoznat od 8 do 10 milionů pachů, zatímco každý jiný pes kolem 3 milionů pachů. Hlavním důvodem, proč je pes schopen rozpoznat tolik pachů je takový, že nasávají a vyfukují vzduch jiným směrem, což jim umožňuje pohyblivé nozdry, díky nimž nedochází k odfouknutí zdroje pachu. Pokud člověk analyzuje nějaký pach, opakovaně se snaží plnit nosní dutinu tímto pachem, zatímco pes k tomu opakování nepotřebuje. Pes dokáže tedy rozpoznat i minimální množství pachu, neboť při nasávání pachu se pach dostane do oblasti horních nosních komor, kde pach zůstává i přes vydechnutí. Pach se nahromadí a stává se ještě silnějším.⁶⁵

Nicméně v rámci novodobějších zahraničních výzkumů, se klade důraz na podcenění čichového smyslu u člověka. Experimentální psychologka ve švédském Karolinském institutu, profesorka Mats Olsson, společně s portugalským výzkumným týmem, došly k závěru, že čichový smysl je spjat s emocemi, tudíž si člověk zapamatuje vůně ve stresových situacích lépe, než například zvuky a památky. Tento výzkum byl podpořen experimentem, kdy se účastníkům pustily videoklipy o spáchání trestného činu, s doprovázenou vůní lidského těla k pachateli trestného činu. Poté byly účastníkům puštěny nesouvisející videoklipy doprovázené pachy lidského těla. Výsledky přinesly ohledně čichového

⁶⁵ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 74. – 79. ISBN 978-80-7380-238-7.

vjemu velmi pozitivní výsledky. Účastníci ze sestavy různých tělesných pachů vybraly až v 70 % správně v rámci videoklipu se spácháním trestného činu na rozdíl od nesouvisejících videoklipů, kde byl úspěšnost menší. Tuto přesnost poté srovnali u člověka a psího nosu, který se značí přesností od 75 % do 90 %. Zajímavostí je také fakt, že si experimentální osoby lépe pamatovaly tělesný pach spojený s emočním prostředím. Tato skutečnost by mohla být užitečná v rámci trestního řízení, kdy oběť trestného činu pachatele neviděla, a tudíž ho nemůže ani vizuálně identifikovat, nicméně s ním byla ve velice blízkém kontaktu.⁶⁶

5.2. Výcvik

Výcvik služebního psa k metodě individuální pachové identifikace se řídí pravidly služební kynologie, zkušebním řádem a závazným pokynem policejního prezidenta, který upravuje jednotlivé zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace.

Vhodné plemeno psa pro metodu pachové identifikace není tímto předpisem přesněji určeno, nicméně pes musí splňovat základní podmínky, kterými jsou vyšší typ nervové činnosti, přirozený zájem o aportování, dostatečný zájem o příjem potravy, pevná nervová soustava, měl by být bez zdravotních omezení a měl by mít výborné čichové schopnosti.

Pro možnost využití služebního psa k metodě individuální pachové identifikace je nutné splnit základní kurz. Ten je zaměřen hlavně na nové psovody, tedy specialisty se služebními psy. Psy mohou být mladí psi bez zkoušky nebo starší psi jiné kategorie, přičemž pro mladé psy je dále určen doškolovací kurz. Psi, s platnou kategorií metody pachové identifikace, se účastní kondičních kurzů metody pachové identifikace v délce 3 týdnů.

Základním požadavkem, pro výcvik psa k této metodě, je schopnost psa na povel přinést předměty. Poté je možné přistoupit k výcviku již od 3 měsíce věku psa. Pes je učen pachovému odhalování pomocí jednotlivých cviků, reflexivně založených na příčinné souvislosti, neboť nedosahuje takového abstraktního myšlení jako člověk. Po osvojení takového reflexu je možno přejít na další logický krok, kterým je příčinná souvislost.

⁶⁶ SHIELDS, Jesslyn, 2016. Identifying Culprits via Body Odor Could Help Solve Crimes. people.howstuffworks. [Online] červen 2015. [Citace: 1. 4. 2020.] Dostupné z: <https://people.howstuffworks.com/body-odor-smell-scent-crime-witness.htm>

Výcvik služebního psa k metodě pachové identifikace je stupňovitě rozdělen na pět etap. Pes se zpočátku učí chodit kolem stanovišť s obaly pachových konzerv, které jsou naplněny pamlsky. Dále jsou psovi dány pamlsky pouze do některých pachových konzerv, tudíž pomocí zalehnutí označuje konzervy, kde pamlsky jsou a snaží se rozeznávat změny. V další etapě je dán do pachové konzervy vzorek pachu psordova a pes musí tuto konzervu najít, přičemž ostatní konzervy neobsahují žádné pachy. Po úspěšném pokusu je pes odměněn. Odměnou se v tomto případě rozumí pamlsky a pochvala. Pes dále musí znovu rozpoznat pachovou konzervu se vzorkem svého psordova, nicméně už mezi ostatními pachy a po úspěšném zvládnutí je stejně odměněn. V poslední fázi pes hledá pachovou konzervu obsahující pachový vzorek osoby, který předtím načichal. V případě správného označení dostává odměnu, kterou dostane i v případě, kdy žádnou konzervu neoznačí, neboť mezi nimi absentuje.

O každém psovi je vedena evidenční knížka služebního psa, kam se zapisuje každoroční přezkoušení kvalifikace předemtné kategorii psa, které je povinné.⁶⁷

⁶⁷ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 104. - 107. ISBN 978-80-7380-238-7.

6. Olfaktorická identifikace osob.

6.1. Obecně o olfaktorické identifikaci

Olfaktorická identifikace je prováděna za účelem individuální identifikace osob. Olfaktorická identifikace slouží k porovnání pachové stopy nalezené na místě trestného činu, případně na doličném předmětu a odebraného pachového vzorku osoby. Účelem Olfaktorické identifikace je tedy nalezení shody pachové stopy a odebraného pachového vzorku či naopak. Tato identifikace je prováděna za pomoci speciálně vycvičeného psa, který plní funkci biodetektoru.⁶⁸

6.2. Odběr pachových vzorků

Odběr pachových vzorků osob je vždy prováděn s vědomím osoby, za účelem zajištění důkazu ve vztahu k vyšetřované události či doličnému předmětu.⁶⁹

Tento úkon má taktéž oporu v trestním řádu, dle kterého je osoba, u které je potřeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, povinna tento úkon strpět. Úkon provádí lékař či odborný zdravotní pracovník a musí být bezpečný v rámci zdraví osoby. V případě, kdy není zasaženo do tělesné integrity osoby při odběru biologického materiálu, může odběr provést i předmětná osoba nebo orgán činný v trestním řízení, nicméně za podmínky souhlasu dotčené osoby. Odběr může dále na žádost orgánu činného v trestním řízení provést lékař nebo odborný zdravotní pracovník, a to i bez souhlasu podezřelého či obviněného.⁷⁰

„V případě odporu podezřelého či obviněného je možné tento odpor po marné výzvě orgánu činné v trestním řízení překonat. Policejní orgán potřebuje předchozí souhlas státního zástupce za podmínek, že způsob překonání odporu musí být přiměřený intenzitě odporu.“⁷¹

Osobu je vždy nutné poučit a upozornit na další postup v případě nevyhovění, přičemž podezřelý či obviněný se poučí také o možnosti překonání odporu.⁷²

⁶⁸ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 112. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁶⁹ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 117. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁷⁰ Dle § 114 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁷¹ Dle § 114 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁷² Dle § 114 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

K odebrání vzorků osoby jsou způsobilí pouze proškolení policisté, za podmínek odebrání pachového vzorku osobou stejného pohlaví jako je porovnávaná osoba. Ve většině případů jsou pachové vzorky odebrány porovnávané osobě na dva pachové snímače. Každý z nich je poté vložen do samostatného obalu. Je možné odebrat větší množství pachových vzorků, a to například při spáchání sériové činnosti.⁷³

Na základě zadržení obviněného policejním orgánem dle § 75 trestního řádu v spojení s §77 téhož zákona⁷⁴, je v případě rozhodnutí soudu o vzetí do vazby potřebné, aby pachové vzorky byly odebrány zadržené osobě ještě před tím, než je vzata do vazby, neboť by mohlo dojít k přenosu pachů či by mohlo pachové pozadí věznic pach ovlivnit. V případě odebrání pachových vzorků od více osob v těžce trestní věci, je nutné, aby pachové vzorky jednotlivých osob odebral pokaždé jiný policista na jiném místě. Další podmínkou je, aby osoby, od kterých jsou pachové vzorky odebrány, byly drženy odděleně a byl nad nimi vykonáván nepřetržitý dozor.

Následně jsou pachové vzorky osob doručeny na pracoviště, kde je prováděna komparace, a to za přísných podmínek přepravy těchto vzorků. Pachové vzorky musí být doručeny na předmětné pracoviště do 7 pracovních dnů včetně protokolu o odběru srovnávacích pachových vzorků. Pokud jde o podmínky přepravy, je nutné pachové vzorky zajistit do standardizovaných obalů s řádným označením a s určenou vyplněnou dokumentací, z důvodu možné záměny. Jak již bylo řečeno v kapitole o zajišťování pachových stop, je vyloučeno, aby osoba, která byla přítomna při zajišťování pachových stop, prováděla odebrání pachového vzorku. Tato skutečnost je před odběrem srovnávacího pachového vzorku osoby vždy zkontrolována dle trestního spisu.

Postup pachových vzorků probíhá následujícím způsobem. Pachový snímač se vyndá sterilním nástrojem, který je stejný jako u zajišťování pachové stopy a přiloží se osobě podezřelé ze spáchání trestného činu na holé tělo z boku v oblasti pasu. Pachový snímač je přiložen nejméně po dobu 20 minut. Pachové vzorky je možné odebrat i z jiných částí těla za podmínek, že část těla, na kterou je pachový snímač přiložen, není kontaminována jinými pachy. Dalším důležitým pravidlem, které musí být dodrženo je to, že osoba, které jsou odebrány pachové vzorky,

⁷³ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 118. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁷⁴ Dle § 75 ve spojení s § 77 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

se nesmí v žádném případě dotknout pachové snímače, neboť by mohl hrozit přenos jiných zavlečených pachů. Po dostatečném působení pachového snímače se pachový snímač odebere z těla osoby a je vložen do pachové konzervy, která se okamžitě uzavře a označí červeným štítkem. Dále je zakázáno podezřelé osobě mít na sobě oděv s intenzivními pachy či oděv patřící někomu jinému. Po odebrání a vložení pachových vzorků do bezpečnostních sáčků, je nutné zapsat číslo do protokolu o snímání pachových stop a odběru pachových vzorků osoby. V případě odmítnutí podezřelé osoby podepsat předmětné protokoly, je takovéto odmítnutí též zapsáno do protokolu. Posledním krokem je žádost policejního orgánu o provedení olfaktorické komparace. K žádosti musí být přiložen protokol o ohledání místa činu a protokol o odběru pachových vzorků osoby.⁷⁵

6.3. Olfaktorická komparace

Olfaktorickou komparaci neboli metodu pachové identifikace osob, provádějí odborně vyškolení psovodi specialisté. Cílem této metody je zjistit, na základě porovnání pachových stop a pachových vzorků, zda se podezřelá osoba nacházela na místě spáchání trestného činu či zda byla v kontaktu s doličným předmětem. Aby byla dodržena doma, která je nutná k ustálení pachu v pachové konzervě, je nutné dodržet 24 hodin od doby sejmutí pachové stopy i pachového vzorku a 10 hodin po dodání na odborné pracoviště k provedení komparace.

V České republice se jen ve výjimečných případech provádí metoda individuální pachové identifikace na více pracovištích, a to z důvodu kontrolních. V běžných případech se provádí pouze na jednom pracovišti, a dle starého pokynu policejního prezidenta bez nutného opakování.⁷⁶ Dle nového pokynu policejního prezidenta účinného od roku 2018, je komparace zopakována dalším psem.

Ještě před začátkem samotné metody je nutné provést kontrolu náhodné zajímavosti pachové stopy. To je učiněno způsobem, že za pachovou konzervu, obsahující pachovou stopu z případu, který má být objasněn, je dána pachová konzerva označená jako cvičná. Pes poté načichá cvičný vzorek se stejným pachem. Pes musí označit cvičnou konzervu a musí se vyhnout konzervě případu. Pokud tak vykoná, je náhodná zajímavost pachové konzervy obsahující pach zkoumaného případu vyloučena. Nicméně pokud pes označí pachovou konzervu případu,

⁷⁵ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 118. – 119. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁷⁶ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 120. – 119. ISBN 978-80-7380-238-7.

je nutné tuto pachovou konzervu vyloučit a pro další porovnání již nemůže být užita. Stejný postup je dále také při zkoumání náhodné zajímavosti u pachového vzorku.⁷⁷

„Po nasátí srovnávacího pachu služební pes přičichává k jednotlivým srovnávaným pachovým konzervám postaveným v řadě sedmi postů (stanovišť) a provádí rozlišení pachů, přičemž pachovou konzervu se shodným pachem označí nacvičeným způsobem (zpravidla zalehnutím).“⁷⁸

Psovod musí při olfaktorické komparaci dodržovat daná pravidla, aby nemohlo dojít k ovlivnění psa psovodem. Takovým zásadním pravidlem je například zákaz psovodovi zdržovat se v zorném poli psa či vydáváním zvuků, na základě kterých, by mohlo dojít k ovlivnění. Pes by měl dále při provádění komparace chodit bez vodítka sám.

Dále je provedena záměna pořadí pachových konzerv. Pokud pes označí pachovou konzervu, přesune se na jiné místo a opět se vzájemná komparace opakuje. V případě označení pachové konzervy stejným psem znova, je odebrána z řady tato pachová konzerva a je proveden kontrolní pokus, kdy mezi pachové konzervy není vložena porovnávaná pachová konzerva a pes tudíž neoznačí žádnou. Pokud tak učiní, je tato pachová konzerva opět vrácena a při opakované shodě je metoda pachové identifikace považována jako důkaz v trestním řízení.

Další z možností, jak může skončit metoda pachové identifikace, je možnost, kdy speciálně vycvičený pes neoznačí žádnou konzervu, a to ani opakovaně. Tudíž se má se za to, že pachová shoda nebyla zjištěna. Pes je díky kontrolním pachovým zkouškám naučen k tomu, aby neoznačil žádnou pachovou konzervu, nastává tak problém, pokud ji pes nedokáže ztotožnit. To je velmi často způsobeno tím, že pachová konzerva obsahuje velice malé množství genetického pachové základu a pes ji tak nemůže s jistotou určit.

Aby mohla být vyloučena případná námitka, že se speciálně vycvičený pes při pachové identifikaci řídil pachy přidruženými či pachy pozadí, je při komparaci z míst, kde se nacházejí velmi intenzivní pachy, důležité zařadit do srovnávacích pachových konzerv také vzorky s otisky podobných stop, stejně tak jako například u pachové komparace osoby neevropských etnik vzorek s otiskem stejného etnika.

⁷⁷ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 120. – 121. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁷⁸ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 121. ISBN 978-80-7380-238-7.

Přítomni této identifikaci mohou být státní zástupce a obhájce, kteří jsou způsobilí k rozhodnutí, na které místo bude umístěn pachový vzorek. Jiná přítomnost mimo výše jmenované a psovoda je nepřípustná, neboť by mohlo dojít k ovlivnění psa či k přenesení nežádáného pachu. Porovnávání pachů je možné mezi srovnávacími pachovými vzorky osoby a srovnávacími pachovými stopami, srovnávacími pachovými vzorky osoby a pachovými vzorky osoby, otisky pachových stop zajištěných na místě trestného činu mezi sebou a otisky pachových stop a pachovými vzorky osoby.

Z hlediska trestního řízení je nutné o každé provedené komparaci zpracovat psovodem specialistou odborné vyjádření včetně tzv. srovnávacího diagramu, obsahující grafický průběh individuální pachové identifikace. Toto vyjádření je poté nutné odeslat policejnímu orgánu, který si ho dožádal.

Vyřazení pachových vzorků a pachových stop je možné po dvou letech od sejmutí či odebrání, s možností prodloužení lhůty orgánu činného v trestním řízení, a to na základě žádosti. Vyřazení protokolů k těmto vzorkům je pak možné po pěti letech.⁷⁹

6.4.1 Odborné vyjádření

Odborné vyjádření je dle trestního řádu listinným důkazem, neboť svým obsahem prokazuje nebo vyvrací dokazovanou skutečnost, která se vztahuje k trestnému činu či k obviněnému.⁸⁰ Trestní řád ani jiný právní předpis nestanoví bližší požadavky na obsah a formu. V praxi se jedná o jakýsi zjednodušený typ znaleckého posudku. Důležitým aspektem pro podání odborného vyjádření jsou odborné předpoklady. Odborné vyjádření může dát osoba, která je zapsána v seznamu znalců. V případě, že nastane situace, kdy jsou o správnosti odborného vyjádření jisté pochybnosti, je možné vyžádat vysvětlení od osoby, který odborné vyjádření zpracovala, a to buď písemně nebo ústně. V případě nevyřešení předmětných pochybností je vyžádáno odborné vyjádření od jiné osoby. Pokud ani tento způsob nevede k vyjasnění skutečností, je poté dle § 105 trestního řádu přibrán znalec.⁸¹

⁷⁹ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 121. – 123. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁸⁰ Dle § 112 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁸¹ BENEŠOVÁ, Marie. 2003. Stanovisko ke sjednocení výkladů zákonů a jiných právních předpisů k problematice odborných vyjádření po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. se zaměřením na jejich vztah ke znaleckým posudkům a výsledku osoby, která odborné vyjádření podala. Sbirka výkladových stanovisek nejvyššího státního zastupitelství. [Online] 2003, č. 9. [Citace: 30.03.2020.]

Znalec je tedy obecně přibírán k případům, kdy v rámci složitosti případu není odborné vyjádření postačující.⁸² Při hlavním líčení se odborné vyjádření předkládá stranám k nahlédnutí, v případě potřeby se předloží k nahlédnutí svědkům a znalcům.⁸³

Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqgnpxm43oon5f6oi&groupIndex=0&rowIndex=0>

⁸² Dle § 105 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁸³ Dle § 213 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

7. Pachová stopa jako nepřímý důkaz v trestním řízení

7.1. Kriminalistická olfaktorika jako důkazní prostředek

*„Dokazování tvoří podstatnou a nezastupitelnou součást trestního řízení (jako ostatně každého právního řízení). Je zvláštní formou poznání výšeče objektivní reality. Odráží se v něm více či méně zřetelně základní zásady trestního řízení“.*⁸⁴

Cílem trestního řízení je zjistit, zda se stal předmětný skutek, kdo ho spáchal, tedy kdo je jeho pachatelem a zda se jedná o trestný čin. Vedle toho je také neméně důležitá informace, co vedlo pachatele ke spáchání takového trestného činu. Orgány činné v trestním řízení skutek rekonstruují za účelem dosažení poznání takového skutku. Postup, který je za tímto účelem využíván, nalezneme upravený v trestním řádu pod pojmem dokazování.

Dokazování je kromě vnitrostátní úpravy a judikatury upraveno také na úrovni mezinárodní. Z hlediska mezinárodní úpravy v oblasti dokazování v trestním řízení je klíčová Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která je nadřazena úpravě vnitrostátní. V článku 6 úmluvy nalezneme obecně platná pravidla dokazování, představující právo na spravedlivý proces. V předmětném článku není upraveno dokazování obecně, nicméně pouze některá jeho hlediska. V důsledku různých vnitrostátních úprav dokazování a trestního řízení, není možné, aby Úmluva určila zvláštní úpravu pro všechny státy, nicméně se podařilo pomocí judikatury stanovit hranice, kterých je nutné se v rámci dokazování držet. Nejdůležitějším atributem Úmluvy, v oblasti dokazování v trestním řízení, je právo na spravedlivý proces, který je upraven v čl. 6 odst. 1, jehož znakem je postulát kontradiktornosti. Základem požadavku kontradiktornosti je procesní rovnost stran podle principu nazývaného rovnost zbraní. Na základě tohoto požadavku je možné projednání věci, kdy protistrana není v nevýhodném postavení. Rovné postavení procesních stran souvisí například s možností vyjádřit se ke všem tvrzením, důkazům, návrhům protistrany jakožto seznámení se všemi podklady, s čímž souvisí právo popřít důkazy, která navrhuje protistrana. Dále také právo obviněného být účasten na řízení před soudem či právo navrhopatel svědky.

Pro účely dokazování rozumíme předmětem důkazu skutečnost, která má být zjištěna. Důkazním prostředkem rozumíme takový prostředek, který

⁸⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. s. 358. ISBN 978-80-7502-160-1.

používají orgány činné v trestním řízení k prokázání skutečnosti, která je předmětem důkazu. Za důkaz je poté z procesního hlediska považován přímý poznatek získaný od orgánu činného v trestním řízení z důkazního prostředku a předmětu důkazu.

Dokazování je v trestním řízení ovládáno důležitými zásadami, z nichž nejdůležitějšími jsou zásada materiální pravdy, zásada vyhledávací, zásada presumpce nevinny, zásada bezprostřednosti a ústnosti, zásada volného hodnocení důkazů a zásada přiměřenosti.

Zásada materiální pravdy je jednou z nejdůležitějších zásad trestního řízení, neboť spočívá v pravdivém zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, který je důležitý pro vydání rozhodnutí. Tato zásada je upravena v §2 odst. 5 trestního řádu, stejně tak jako zásada vyhledávací, která spočívá v povinnosti orgánů činných v trestním řízení zjistit potřebné skutečnosti včetně jejich důkazů i bez návrhu stran.⁸⁵

Zásada presumpce nevinny je upravena v § 2 odst. 2 trestního řádu, ve kterém je stanoveno: „*dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jakoby byl vinen.*“⁸⁶ Zásada volného hodnocení důkazů je upravena v § 2 odst. 6 trestního řádu, „*orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.*“⁸⁷ Zásadu bezprostřednosti a ústnosti pak nalezneme v § 2 odst. 11 trestního řádu. Zásadu přiměřenosti v § 2. odst. 4 trestního řádu.⁸⁸

V trestním stíhání je v nezbytném rozsahu třeba dokazovat zejména zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin, zda tento skutek spáchal obviněný, případně za jakých pohnutek, podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele, podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení, okolnosti, které vedly trestné činnosti nebo umožnily její spáchání. „*Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat,*

⁸⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. s. 358. – 364. ISBN 978-80-7502-160-1.

⁸⁶ Dle § 2 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁸⁷ Dle § 2 odst. 6 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁸⁸ Dle § 2 odst. 4 a 11 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu. Důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby použila.“⁸⁹

Důkazy můžeme rozdělit podle řady kritérií. Prvním z těchto kritérií je učeno na základě vztahu k předmětu obvinění. Dle tohoto kritéria je rozdělujeme na usvědčující a ospravedlňující, podle toho, zda svědčí ve prospěch obviněného nebo proti obviněnému. Je nutné dodat, že některé důkazy mohou svědčit jak ve prospěch, tak v neprospěch obviněného, či důkazy, které zprvu vypadají jako usvědčující, mohou být nakonec ospravedlňující. Aby došlo k objektivnímu posouzení trestní věci, je nutné dle § 2 odst. 5, aby orgány činné v trestním řízení objasňovali okolnosti, které jsou ve prospěch obviněného stejně jako v jeho neprospěch. Dalším kritériem je rozdělení na základě vztahu pramene o dokazované skutečnosti k této skutečnosti. Ty dělíme na původní a odvozené. Původní důkaz je takový, který je zjištěn z bezprostředního pramene, zatímco odvozený důkaz se získán prostřednictvím jiného pramene. I přesto, že z důkazu původního lze získat více informací, důkazy odvozené nemají z hlediska trestního řízení menší hodnotu.

Posledním a v rámci metody individuální pachové identifikace nejdůležitějším rozdělením, rozlišujeme na základě poměru k závěru, který z nich orgány činné v trestním řízení vyvozují. Dle tohoto kritéria dělíme důkazy na přímé a nepřímé. Důkazy přímé přímo potvrzují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost, zatímco důkaz nepřímý sice nepotvrzuje ani přímo nevyvrací dokazovanou skutečnost, nicméně dokazuje jinou skutečnost, na základě které, je možné posoudit, zda se dokazovaná skutečnost stala či nikoliv. I přesto mají tyto důkazy v praxi význam, neboť jsou občas jedinými důkazy, které ve vztahu k případu jsou. Z důvodu, že nepřímé důkazy, jak již bylo řečeno, mají nepřímý vztah k dokazované skutečnosti, je jejich dokazování složitější a náročnější než dokazování důkazy přímými. Aby mohla být skutečnost nepřímým důkazem, musí být mezi takovou skutečností a dokazovanou skutečností vztah. Nepřímý důkaz nabývá tedy na důležitosti ve spojení s jinými důkazy, jejichž jednotlivé části jsou v souladu jak mezi sebou, tak i s dokazovanou skutečností a musí být uzavřen, tudíž

⁸⁹ Dle § 89 odst. 1 písm. a, b, c, d, e, f, odst. 2 a 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

musí dovodit pouze jeden jediný závěr a vyloučit ostatní. Nepřímé důkazy jsou dále velmi důležité k prověření důkazů přímých, vyplnění mezer po využití důkazů přímých, jako podklady k získání dalších důkazů.⁹⁰

Metodu individuální pachové identifikace nelze doposud z hlediska trestního práva procesního naléznout v právních předpisech, tudíž je jako důkaz v trestním řízení stále nekodifikována, stejně jako další obory kriminalistické techniky, kterými jsou například daktyloskopie či balistika.⁹¹

7.2. Využití olfaktoriky jako důkazu v české justiční praxi

Ohledně věrohodnosti důkazu metodou pachové identifikace, je ponecháno čistě na úvaze soudce, zda tento důkaz použije. Soudní praxe je sjednocena pouze na základě judikátů soudů a nálezů Ústavního soudu ČR. V důsledku toho existují na metodu individuální pachové identifikace různé názory, které jsou velice odlišné, neboť někteří soudci v soudní praxi tuto metodu plně využívají a mají ji za věrohodnou, zatímco jiní věrohodnost popírají.⁹² Do devadesátých let minulého století vstupoval v soudní praxi do popředí názor, že pachová stopa je pouze operativně pátrací prostředek, nikoliv důkaz v trestním řízení.⁹³ Ve většině případů je již tato metoda spíše uznávána.

Na začátku celé metody dle § 113 trestního řádu proběhne ohledání místa činu či předmětných věcí, které jsou v přímé souvislosti s vyšetřovanou událostí. Poté se sejme a zajistí stopa způsobem, který již byl popsán v kapitolách dřívějších, tedy formou pachové konzervy. Odběr vzorku od pověřované osoby probíhá na základě § 114 odst. 2 trestního řádu. Naposled je provedena samostatná komparace vzorku prověřované osoby a vzorku z místa trestného činu prostřednictvím metody individuální pachové identifikace pomocí speciálně vycvičeného psa. Výsledkem je shoda či neshoda pachového vzorku se vzorkem prověřované osoby.

K dokumentaci průběhu a celkového výsledku komparace slouží odborné vyjádření, které je upraveno v § 105 trestního řádu a je vypracováno kynologem

⁹⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. s. 382. – 386. ISBN 978-80-7502-160-1.

⁹¹ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 130. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁹² STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 127. – 128. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁹³ MAZÁK, Josef. 2009. Důkaz pachovou zkouškou v trestním řízení. Trestněprávní revue. [Online] 2009, č. 3, s. 70. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqhfpxi4s7gnpxgzxga&groupIndex=5&rowIndex=0>

specialistou, který samotnou komparaci provedl. Následně je možné znalecké přezkoumání v oblasti, zda byly popsány úkony v souladu dle lege artis. (Obrázek 1 – STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Schéma postupu využití olfaktoriky při dokazování v trestním řízení Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 134. ISBN 978-80-7380-238-7)

Problémem české justiční praxe, spatřovaným v této metodě, spočívá v tom, že samostatná metoda je upravena pouze závazným pokynem policejního prezidenta, a je tak oborem služební kynologie, zatímco sejmutí pachové stopy a odběr vzorků je procesním úkonem, které jsou upraveny v trestním řádu. Další problém je spatřován v nemožnosti provést individuální pachovou identifikaci formou objektivní metody. I přes řadu pokusů, které byly v České republice provedeny, stále není zahájen vědeckovýzkumný program, který by se této metodě věnoval. Katedra kriminologicky Policejní akademie ČR se zabývá teoretickým rozvojem olfaktoriky, zatímco tím praktickým odbor kynologie a hipologie Policejního prezidia České republiky.

Odůvodnění využívat kriminologickou olfaktoriku jako důkaz v praxi, je zakotveno v § 89 odst. 2 trestního řádu, neboť za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci.⁹⁴ Z uvedeného ustanovení vyplývá, že důkazní prostředky lze doplnit prostředky v trestním řádu nezmíněnými. Novela trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb., přinesla z tohoto hlediska významné změny, když pod hlavou pátou v oddílu třetím upravila zvláštní způsoby dokazování.⁹⁵

Dle trestního řádu těmito způsoby rozumíme konfrontaci upravenou § 104a trestního řádu, rekognici upravenou v § 104b trestního řádu, Vyšetřovací pokus upravenou v § 104c trestního řádu, rekonstrukci upravenou v § 104d trestního řádu a prověrku na místě upravenou v § 104e trestního řádu.⁹⁶ Dále je možné, za splnění podmínek, mezi zvláštní způsoby dokazování zařadit dle § 158b trestního řádu záznam telekomunikačního provozu upraveného v § 88 trestního řádu a zvukové, obrazové a jiné záznamy, získané při použití operativních pátracích prostředků, upravené v § 158b a následujících trestního řádu. Vyjmenované úkony jsou justiční praxi všeobecně uznávané a využívané a dle judikatury jsou považované

⁹⁴ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminologická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 130. - 133. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁹⁵ MUSIL, Jan a kol. Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. BECK, 2007. s. 463. ISBN 978-80-7179-572-8.

⁹⁶ Dle § 104a – § 104e zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

za samostatné důkazní prostředky. Je tomu to tak z důvodu, že pomocí těchto prostředků jsou získány nové důkazy, které jsou rozdílné od dříve upravených důkazních prostředků v trestním řádu.⁹⁷

Cílem této metody je odhalit přítomnost či nepřítomnost pachu na určitém místě důležitém pro trestní řízení. Z tohoto důvodu může být pachová zkouška pouze důkazem nepřímým. Tak, jak je tomu i v ostatních oborech kriminalistické techniky, je nutné splnit 3 důležité podmínky, na základě kterých, je při dokazování možné využít kriminalistickou olfaktoriku jako důkazní prostředek. Musí být vymezen předmět dokazování. Ten je stanoven v právní kvalifikaci deliktního skutku. V rámci dokazování se provádějí pouze důkazy, které potvrzují nebo vyvracejí skutečnosti kladené obviněnému za vinu, což je první zmiňovanou podmínkou. Další podmínkou je, že musí existovat právně podstatný důkazní prostředek, tudíž je dle trestního práva nutné stopy vyhledat, zajistit a vyhodnotit, přičemž o všech procesních úkonech je nutné pořízení dokumentace za účelem dokazování, a to v první řadě v přípravném řízení. Poslední podmínka představuje dokazování, které je založeno na veřejném posouzení právně důležitých informací, získaných pro účely hlavního líčení.⁹⁸

Pokud je důkazní prostředek pachovou zkouškou shledán důkazem přípustným i přes zmíněnou absenci úpravy v trestním řádu, je tak možné, aby sloužil jako podklad pro rozhodnutí o vině a trestu. Rozhodnutí soudu samozřejmě nelze postavit pouze na takovém nepřímém důkazu, nicméně je možné vyvodit závěr, zda se osoba na určitém místě pravděpodobně nacházela, či byla v kontaktu s doličným předmětem a na základě dalších logicky uspořádaných nepřímých důkazů tvořící ucelený závěr, lze o vině a trestu rozhodnout.

Aby bylo možné přípustný důkaz použít v souladu se zásadou spravedlivého procesu, je nutné docílit procesním požadavkům o průběhu takové důkazu. Tím je míněno dodržení sepsání všech potřebných protokolů týkajících se ohledání místa činu, sejmutí a zajištění pachových stop, odebrání pachového vzorku osoby, s čímž souvisí i řádné označení pachových konzerv pachových stop a pachových vzorků a následné odeslání na odborné pracoviště včetně dodržení podmínek pro samotnou metodu pachové identifikace. Splnění těchto procesních úkonů

⁹⁷ MUSIL, Jan a kol. Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. BECK, 2007. str. 463. ISBN 978-80-7179-572-8.

⁹⁸ STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. str. 133. ISBN 978-80-7380-238-7.

je z hlediska trestního řízení nesmírně důležité, neboť se jedná o neodkladný a neopakovatelný úkon.

Při dokazování před soudem jsou tyto úkony prováděny formou listiny či výslechu osoby, která prováděla pachovou identifikaci. Věrohodnost předmětného důkazu dále podporuje umožnit obhájci obviněného zúčastnit se takového úkonu a dohlédnout tak na řádné provedení. Jelikož není možné přezkoumat provedení individuální pachové identifikace z objektivního hlediska, přispívá pak obhájce k řádnému provedení dohledem nad chováním psovoda, psa, možností vybrat rozmístění pachových konzerv a v neposlední řadě svými námitkami, které jsou odstraňovány. I přes subjektivitu této metody je nutné mít na paměti, že je možné ji v určitých hlediscích alespoň do jisté míry zobjektivizovat. Může to být například ověření výsledku jiným psem, opakovaným rozmístěním pachových konzerv, odebráním konzervy s otiskem pachové stopy nebo srovnávací pachové konzervy či zařazení mezi srovnávací pachové konzervy jiné.

Obecný soud by měl postupovat na základě volného hodnocení důkazů tak, že nejdříve vezme v potaz zákonnost tohoto důkazu a v případě, že je tento důkaz procesně použitelný, zhodnotí jeho věrohodnost. V případě, že důkaz trpí jednou z těch vad, může tak být soudem určen neúčinným z důvodu procesní nepoužitelnosti. Pokud obecný soud dojde k závěru, že je důkaz provedený pachovou zkouškou přípustný, je zapotřebí si uvědomit, že obdobnou úpravu řeší v § 104b trestního řádu již zmíněná rekognice,⁹⁹ „*neboť je třeba míti při absenci výslovné právní úpravy stran provádění tohoto důkazního prostředku v trestním řádu na zřeteli, že mezi nejdůležitější nástroje „vyplňování“ mezer v právu již tradičně patří argumentace pomocí analogie, dále důkaz z opaku (argumentum a contrario), teleogická redukce (argumentum a minori ad maius, argumentum a maiori ad minus), systematický výklad a argumentace povahou věci.*“¹⁰⁰ U tohoto zvláštního způsobu dokazování dochází ke znovupoznání osoby nebo věci za účelem určení identity na základě smyslového vnímání, kterým je zrak, zatímco u pachové komparace se ztotožňuje v rámci smyslového vnímání, kterým je čich, a to speciálně vycvičeným psem. Proto je nezbytné dodržet všechny požadavky

⁹⁹ HANUŠ, Libor. 2004. Náležitosti důkazního prostředku srovnávací pachovou zkouškou (s přihlédnutím k nálezů Ústavního soudu ve věci sp. zn. IV. ÚS. 10/02). [Online] 2004, č. 1, s. 46. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqgrpweyk7gfpxgxzugy&groupIndex=1&rowIndex=0>

¹⁰⁰ HANUŠ, Libor. 2004. Náležitosti důkazního prostředku srovnávací pachovou zkouškou (s přihlédnutím k nálezů Ústavního soudu ve věci sp. zn. IV. ÚS. 10/02). [Online] 2004, č. 1, s. 46. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqgrpweyk7gfpxgxzugy&groupIndex=1&rowIndex=0>

nezbytné při rekognici, která je provedena člověkem, tím spíše u ztotožnění speciálně vycvičeným psem. V rovině trestního práva procesního je nutné dbát na povinnosti subjektů trestního řízení, jakožto náležitosti procesních úkonů i při rekognici, která je provedena za účelem ztotožnění pachy, byť každý z těchto způsobů dokazování má určitá specifika. Dalším významným předpokladem pro uplatnění důkazu pachové zkoušky, je vyhledávání, zajištění, opatření a provedení důkazu v rámci zákonných a ústavních mezích, aby nedocházelo ke zlehčování účelu trestního řízení.¹⁰¹

Důkaz založený na individuální pachové identifikaci, ačkoliv je považován pouze za důkaz nepřímý, může být v řadě případů hlavním důkazem o spáchání skutku obviněného. Dochází k tomu například v případech, kdy je u více útoků potvrzena pachová shoda a jediná možná příčina je přítomnost obviněného na místě spáchaného činu, fyzický kontakt s doličnou věcí či obětí trestného činu.¹⁰²

Metoda pachové identifikace má řadu odpůrců, kteří nesouhlasí, aby byla použita jako důkaz v trestním řízení. Hlavním důvodem je neobjektivnost této metody a nemožnost jejího přezkoumání. Přípomínky těchto odpůrců jsou založeny na neexistenci jakékoliv kontrolní metody, která by dokázala určit, že pachová stopa nebyla nijak ovlivněna jiným pachem a že byla sejmuta v množství potřebném pro následnou komparaci. Další problém odpůrci vidí v neexistenci metody, která by dokázala vyhodnotit, proč došlo při komparaci k pachové shodě. Zda z důvodu opravdové shody pachových konzerv nebo zda pes vycítil z psordova, která pachová konzerva je shodná či zda důvod shody nebyl založen na kontaminaci. Dále je velmi vytykáno vysvětlení psordova, který se vyjadřuje ke všem možným skutečnostem, když se sám účastnil pachové identifikace. Jednou z nejdůležitějších a nejvíce používaných námitek těchto odpůrců je vědomost psordova o rozestavení pachových konzerv. Odpůrci zastávají názor, že pokud je pes přítomen při změnách pachových konzerv a za správné zalehnutí je odměněn pochvalou a pamlskem, pes sleduje, kam je pachová konzerva přeložena, aby došlo co nejdříve k opakované odměně. Dále hovoří o velice blízkém vztahu mezi psem a psordem, a tudíž o možném ovlivnění psa při samotné pachové identifikaci.

¹⁰¹ HANUŠ, Libor. 2004. Náležitosti důkazního prostředku srovnávací pachovou zkouškou (s přihlédnutím k nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. IV. ÚS. 10/02). [Online] 2004, č. 1, s. 46. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqgrpweyk7gfpxgxzugy&groupIndex=1&rowIndex=0>

¹⁰² MAZÁK, Josef. 2009. Důkaz pachovou zkouškou v trestním řízení. Trestněprávní revue. [Online] 2009, č. 3, s. 70. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqhfpxi4s7gnpxgxzxca&groupIndex=5&rowIndex=0>

Odpůrci rovněž nesouhlasí, aby se jednalo o odborné vyjádření dle §105 odst. 2 trestního řádu, neboť metoda pachové identifikace není úplně spolehlivá, rovněž tak výsledky pachového zkoumání není možné označit znaleckým posudkem. Domnívají se, že by bylo na místě z hlediska trestního řízení a garance kvality, aby byli psovodi specialisté v postavení „kriminalistických znalců“ včetně experimentálního prokázání odborného pracoviště schopnosti psa a specialisty metody pachové identifikace. Nyní je důvěra postavena na nezákonných metodických správných postupech policejního orgánu a na metodicky správně provedené metodě pachové identifikace včetně dokumentace.

Ohledně vytýkaného odborného vyjádření je nutné zdůraznit, že pro účely trestního řízení jsou postačující praktické zkušenosti a znalosti získané výchovou, vzděláním či zkušenostmi v oboru. V rámci metody pachové identifikace je psovod specialista odborně přezkušován. Dále trestní řád neuvádí žádné formální náležitosti odborného vyjádření. Odborné vyjádření se odvozuje od určité odbornosti, což je v tomto případě splněno.

Nejdůležitější procesní úkony začínají již na místě ohledání trestného činu. Pokud je některý procesní úkon nesprávně proveden, nedá se již vrátit a následně je pachová stopa jako důkaz v trestním řízení nepoužitelná. Je nezbytné mít neustále na paměti protokolaci a dokumentaci při každém procesním kroku, aby bylo možné doložit všechny relevantní skutečnosti v rámci obhajoby. Pro policejní orgán je doporučena dokumentace pohybu lidí na místě ohledání, uvést časové okolnosti či informaci, kdo se dotýkal před sejmutí pachových stop doličných předmětů. Aby mohlo být zvýšená věrohodnost předmětné metody, je nutné zdokumentovat dobu, kdy pravděpodobně došlo k trestnému činu, kdy se pachatel dotýkal doličných předmětů a potvrzení odběru pachových stop bezprostředně po zahájení ohledání místa činu. Při následném sejmutí pachové stopy je opět nutné uvádět takové snímání do protokolu, včetně uvážení možnosti výskytu i jiných důležitých stop pro trestní řízení. Kromě nutnosti popsat pachové prostředí, je rovněž důležitý předmět, ze kterého je pachová stopa sejmuta, včetně možného ovlivnění, klimatických podmínek či přenosu pachové stopy prouděním. Ke zvýšení věrohodnosti metody pachové identifikace je doporučeno za důležité vyslechnout osoby, kterým je odebírán pachový vzorek v souvislosti k pachovému prostředí. Na policii i psovoda specialistu je kladen velký důraz, aby přistupovaly

k odbornému vyjádření s dávkou profesionality a řádnou péčí, aby toto vyjádření bylo co nejméně či vůbec zpochybnitelné v řízení pře soudem.¹⁰³

Do vědomí široké veřejnosti ohledně metody pachové identifikace se dostala zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky, které bylo prováděno v roce 2013 Českou zemědělskou univerzitou v Praze. V tomto testování byla zjištěna 40 % chybovost psů při metodě pachové identifikace. Testování proběhlo za účasti 22 psů. V souladu s tenkrát účinným policejním předpisem psovod věděl, kde se nachází cílový vzorek jak při samotné komparaci, tak i při testu náhodné zajímavosti. Rozmístění pachových konzerv bylo po skončení testu náhodné zajímavosti třikrát pozměněno psovodem. Ze čtyřiceti porovnání došlo správně ve 25 případech, tudíž ve zbylých 15 pokusech se chybovalo. K pozitivnímu výsledku u obou porovnání došlo 7 psů, 2 porovnali obě porovnání chybně. Zbytek psů provedlo první porovnání správně a druhé ne či naopak. V 8 případech byla psem označena shoda mezi pachovými konzervami, které shodu neobsahovaly. Dle těchto výsledků autoři tohoto testování konstatovali, že pes je způsobilý provádět porovnání, nicméně na základě chybovosti, která byla prokázána, nelze využít pachovou zkoušku jako důkaz v trestním řízení. Dále poukazují na možné ovlivnění psa psovodem, neboť při zkoušce náhodné zajímavosti, kdy psovod o rozmístění věděl, pes až na jeden případ nechyboval, nicméně v 15 případech toho psi nebyli schopni, pokud psovod nebyl informován dopředu.¹⁰⁴

Nový pokyn policejního prezidenta č. 313/2017 o pachové identifikaci osob, který nabyl účinnosti dne 1.4.2018, upravil základní postup při metodě pachové identifikace a přinesl řadu nových podmínek. Tímto pokynem se metoda individuální pachové identifikace přiblížila s evropským standardům. Mezi nejvýznamnější novinky, oproti starému pokynu policejního prezidenta č. 313/2007 patří videozáznam průběhu metody pachové identifikace, tedy i rozmístování pachových konzerv, které již nesmí provádět psovod. Psovod dále nemá tušení, jak jsou pachové konzervy rozmístěny. Komparace je poté zopakována dalším psem,

¹⁰³ KREJČÍ, Zdeněk, KLIMUS, František, KOVÁŘ, Zdeněk. Metody pachových konzerv jako důkaz v trestním řízení (kriminalistické a právní aspekty). Kriminalistický sborník, 2013, 72 (2), s. 50. – 53.

¹⁰⁴ PINC, Ludvík, VYPLELOVÁ, Petra, SANTARIOVÁ, Milena, VLASÁK, Petr, ČAPKOVÁ, Zuzana, 2015. Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky. *hlidacipes*. [Online] 21. 5. 2015. [Citace: 15. 3. 2020.]

Dostupné z: <https://hlidacipes.org/wp-content/uploads/2018/01/Testován%C3%AD-reliability.pdf>

na což je poukázáno v odborném vyjádření, které je vypracované expertem po skončení samotné komparace.¹⁰⁵

Dalším veřejně diskutovaným případem je odsouzení dvou pachatelů v Uherském Hradišti, za přeapadení zlatnictví a zranění dvou lidí, na 8 a 5 let k trestu odnětí svobody. Pravomocné rozhodnutí bylo dle advokáta odsouzeného postaveno na nepřímém důkazu pachových stop. Advokát kritizuje, že důkaz byl opatřen na základě metody pachové identifikace tak, jak tomu bylo dříve a dnes to již nelze.

Psovod tedy věděl o rozmístění pachových konzerv, sám určil jejich rozmístění a nebyla provedena opakovaná zkouška jiným psem. Dnes je to podle nového pokynu již jinak. Psovod neví o rozmístění pachových konzerv, vždy je provedena opakovaná zkouška jiným psem. Součástí spisu je dále i kamerový záznam o provedené komparaci. Na základě výpovědi svědků nebylo možné pachatele ztotožnit, neboť byli v době páchání trestné činnosti maskováni. Obžalovaní dále tvrdili, že se v předmětném zlatnictví nenacházeli. Obhájce odsouzeného tvrdí, že jediný důkaz v tomto trestním řízení byly pachové stopy, navíc dle dřívější metodiky. Soudce, který vydal pravomocný rozsudek v odůvodnění uvedl: "*S velmi mírnou nadsázkou řečeno je to asi totéž, jako by přestali být v trestním řízení vyslyšáni svědci proto, že část z nich lže a část se plete, neboť si nedokázala zapamatovat skutkový děj*".¹⁰⁶ Dále vycházel z toho, že pachové stopy byly zanechány přesně na místě, kde se podle výpovědi svědků pachatelé nacházeli.¹⁰⁷

Další případ, významný z hlediska použití pachových stop v trestním řízení, začala policie vyšetřovat v listopadu roku 2010. Tento případ je v rámci trestního řízení klíčový, neboť byl pachatel odsouzen pouze na základě nepřímých důkazů. K usvědčení pachatele velkou měrou přispěly právě otisky pachových stop v souladu s ostatními nepřímými důkazy. Celý případ byl jeden z nejnáročnějších za poslední roky, neboť pachatel v přímém řízení využil svého práva nevypovídat, nehledě na to, že v soudním líčení svou vinu popíral. Policie začala s vyšetřováním

¹⁰⁵ HAVELKOVÁ, Renata a JIRÁSKO Vojtěch. 2019. Využití metody pachové identifikace v trestním řízení. [Online] 2019, č. 9, s. 192. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrhfxi4s7hfpxgzrheza&groupIndex=0&rowIndex=0>

¹⁰⁶ HORÁK, Jan 2019. Psi při určení pachových stop ze 40 procent chybují. zpravy.aktualne. [Online]. 28.12.2019 [Citace: 31. 1. 2020.] Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/psi-pri-urceni-pachovych-stop-ze-40-procent-chybujir~ad7727fc226c11ea84c6ac1f6b220ee8/>

¹⁰⁷ HORÁK, Jan 2019. Psi při určení pachových stop ze 40 procent chybují. zpravy.aktualne. [Online]. 28.12.2019 [Citace: 31. 1. 2020.] Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/psi-pri-urceni-pachovych-stop-ze-40-procent-chybujir~ad7727fc226c11ea84c6ac1f6b220ee8/>

po oznámení matky o pohřešování svého syna Martina F., který odjel z domova (Plzeň) do rodinné provozovny (Chlumčany) a už se nevrátil. Dále matka sdělila, že odjížděl s koženou taškou obsahující hotovost ve výši 150 000 Kč, která byla určena na výplatu diet, přičemž se měl v Chlumčanech sejít se svým bývalým zaměstnancem Luděkem Z., se kterým ukončil v září pracovní poměr, z důvodu předání podkladů pro potřeby likvidace pojistné události a doplacení mzdy.

Den po vyšetřované události si rodiče Martina F. před dveřmi kanceláře všimli igelitového pytle s obsahem záclonek a závěsů, které se umísťují do kabin kamiónů, se stopami krve, což ihned oznámili na policii. Při ohledání policie zajistila stopy krve, našla knoflík Martina F. a součásti poškozeného mobilního telefonu včetně krytu, ze kterého byla poté zajištěna pachová stopa.

Po výpovědi bývalého zaměstnance Luděka Z. se policie dozvěděla, že se měli s pohřešovaným sejít mezi 16 a 17 hod v Chlumčanech, kam Luděk Z. přijel, zaparkoval před objektem a vešel dovnitř, kde nikoho nenašel, a tak se rozhodl po 15 minutách odjet zpět. Jeho žena poté uvedla, že čekal doma na zavolání od Martina F., nicméně nezmínila informaci ohledně jeho odjezdu. Po podání vysvětlení si policie vyžádala, aby Luděk Z. vydal své vozidlo, které za jeho přítomnosti policie zabezpečila. Následně bylo dodatečně provedeno ohledání kanceláře a blízkého okolí. V kanceláři se našli rozstříky krve na různých místech, které nebyly na první pohled viditelné, z čehož plyne, že podlahu pachatel vytřel. Dodatečně byly také sejmuty pachové stopy ze závěsu a záclon umístěných v igelitovém pytli.

Po vyhodnocení situace pracovala policie se čtyřmi základními verzemi:¹⁰⁸

- 1. „Poškozený se stal obětí násilného trestného činu, jehož pachatelem je náhodná, dosud neustanovená osoby či stávající nebo bývalí zaměstnanci.*
- 2. Poškozený se stal obětí násilného trestného činu, jehož pachatelem je osoba z řad rodinných příslušníků.*
- 3. Poškozený se stal obětí násilného trestného činu, jehož pachatelem je osoba související s podnikatelskou činností poškozeného (věřitelé, popř. zainteresovaná třetí osoba),*

¹⁰⁸ MÜLLER, František. Tělo ukryla řeka. Kriminalistický sborník, 2018, 72 (2), s. 26. – 28.

4. Poškozený se stal obětí. Násilného trestného činu, jehož pachatelem je osoba Luděk Z., se kterým měl mít schůzku. “¹⁰⁹

Nejvíce pravděpodobnou verzí bylo spáchání násilného trestného činu Luděkem Z., který již byl jednou odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody za trestné činy vydírání. Luděk Z. svou trestnou činnost perfektně naplánoval. Dalším důležitým hlediskem byla jeho finanční situace, neboť byl závislý na hracích automatech, kde všechny své úspory prohrál, prodal vlastní byt, měl velmi kladný vztah ke zbraním a podle vyslechnuté osoby také jednu nelegálně držel. Působil ve sdružení myslivců. Dále nejspíše z důvodů obávaných exekucí převedl na svou dceru zahradu s chatkou a přístřešky. Tyto informace byly relevantní pro lokalitu možného spáchání trestného činu. Dále, po výsledku důležitých osob pro trestní řízení, bylo zjištěno, že se od listopadu přestal s kýmkoliv vybavovat a začal si dávat velký pozor na to, co kde říká.

Následně proběhla prohlídka jiných prostor a pozemků a motorového vozidla. Luděk Z. byl úkonu přítomen i se svým právním zástupcem. Na základě prohlídky bylo zjištěno nedávné mytí zavazadlového prostoru, byly odebrány pachové stopy, při následné analýze stěrů z volantů se zjistilo, že bylo nalezeno malé množství povýstřelových zplodin, i přes to, že Luděk Z. uvedl, že ze zbraně minimálně půl roku nestřílel. Luděkově Z. byly odebrány pachové vzorky a další stěry pro účely detekce povýstřelových zplodin. Oblečení, který měl na sobě Luděk Z. v předmětný den, bylo vyprané.

Po dalších výsleších důležitých osob, jako byli zaměstnanci či příbuzní, co viděli Luděka Z. na cestě do Chlumčan, bylo zjištěno že Luděk Z. se v Chlumčanech musel s Martinem F. potkat. Luděk Z. byl poté podrobně vyslechnut, kdy neuváděl žádné nové skutečnosti, kromě účelové výpovědi o tom, že zakopl ve Chlumčanech o pytel, ale neví, co v něm bylo, neboť se pravděpodobně obával, že z něj byly odebrány pachové stopy. Dále uvedl, že poté jel na zahradu, kde rozsvítil a jelikož měl vybitý telefon, šel se zeptat souseda, zda mu nepůjčí nabíječku. Domu ze zahrady přijel někdy po půlnoci. Důležitým faktem z výpovědi bylo také to, že Luděk Z. tvrdil, že si na zahradě pod přístřeškem rozsvěcel, kdežto jeho soused tvrdil, že si svítil kapesní svítilnou, z čehož je možné dovodit, že pravděpodobně nechtěl, aby soused viděl, co schovává ve vozidle.

¹⁰⁹ MÜLLER, František. Tělo ukryla řeka. Kriminalistický sborník, 2018, 72 (2), s. 28.

Policisté již měli před výsledkem u sebe výpisy z telekomunikačního provozu Martina F. i Luděk Z., ze kterých vyplývalo že v době pravděpodobného spáchání trestného činu měl Luděk Z. mobil vypnutý, navíc spolu v dříve velice často komunikovali, přičemž Luděk Z. se snažil volat i příbuzným co vedli účetnictví, neboť prosil o doplacení mzdy. Po tom, co měl Luděk Z. právního zástupce, pokusil se ještě po pohřešování Martinovi F. dovolat, což dovádělo policii opět pouze k účelovému jednání, a tudíž byl Luděk Z. hlavní podezřelý. Na základě vyšetřování se poté pořád doplňovaly podané výpovědi, z nichž jedna z nejdůležitějších byla výpověď zaměstnance, který byl v inkriminovaný den v kanceláři u Martina F. a podepisoval mu výdejový doklad, na kterém nebyla uvedena ani částka ani účel platby, který měl ve výplatním sáčku s jeho jménem, ze kterého peníze vyndal. Relevantní informací bylo, že zaměstnanec sáček nedal zpátky do tašky, nikoliv na stůl. Jelikož zaměstnanec uvedl, že byl doklad datovaný ke dni 15.09.2010, dalo se předpokládat, že se stejným datem se mohl někde nacházet doklad s podpisem Luděk Z. Zajištěno bylo obrovské množství sáčků, přičemž se ve dvou z nich našla doklady ze dne 15.09.2010, kdy jeden z nich byl podepsaný Luděkem Z., k čemuž došlo k dalšímu nepřímému důkazu, že se v inkriminovaný den Luděk Z. a Martin F. viděli.

Jelikož se z důvodu údajného zmizení dostala firma do likvidace, při vyklizení kanceláře rodinnými příslušníky vypadly ze spodní části zátěžové váhy dvě nábojnice, ze kterých byly odebrány otisky pachových stop a nábojnice potom prošly dalším zkoumáním. Prohlídce byla dále opakovaně podrobena buňka, ve které se našel deformovaný plášť projektilu, který z důvodu předchozího stěhování nábytku nebyl při prohlídce přístupný.

V prosinci roku 2010 našel majitel mlýna v náhonu vodní elektrárny horní končetinu, oddělenou pod ramenním kloubem, ze které byla odebrána pachová stopa. Na základě genetické expertizy došlo k zjištění, že končetina i krev, která byla nalezena v okolí firmy, patřily Martinu F., čímž došlo k prvnímu důkazu ohledně zavraždění Martina F. Později byla nalezena pravá dolní končetina, kdy ze znaleckého posudku byly určeny nástroje, kterými byly končetiny useknuty a kdy, přičemž dobu smrti nebylo možné určit. Všechny končetiny se nakonec našly až po nějaké době při vysokém průtoku Berounky.

Na základě těchto skutečností již měla policie za to, že má dostatečné nepřímé důkazy o vydání příkazů k domovním prohlídkám. Prohlídky probíhaly hlavně za účelem nalezení zbraně či jiných použitých nástrojů nebo například

hodinek, které měl Martin F. na sobě. Kromě těchto informací se žádosti o domovní prohlídky opíraly o pachové stopy, neboť pachové stopy byly s Luděkem Z. shodné z pouzdra mobilního telefonu, ze záclonek a závěsů, z nábojnic, z horní končetiny zavražděného Martina F. a shoda pachových stop s Martinem F. byla zjištěna ze zavazadlového prostoru Luděka Z. V době, kdy byl Luděk Z. v zahraničí, probíhaly domovní prohlídky, což bylo v únoru 2011. První prohlídka proběhla na zahradě v chatce, kde byly zajištěny veškeré věci, které by jakkoli mohly pomoci v dokazování. Jedním z hlavních důkazů se stala zelená deka, o které policie věděla z jedné z výpovědí a ze které se byly odebrány pachové stopy. Při prohlídce ve sklepě policie našla v plastovém kbelíku, pod tkaninou a igelitem balíček, který byl omotaný lepící páskou, ve kterém se nacházela pistole. Po provedené expertize bylo zjištěno, že se z takové zbraně střílelo jak v Chlumčanech, tak na podlaze buňky. Po domovních prohlídkách se zjistila shoda pachových stop se zbraní a krabičkou s náboji se vzorkem pachu Luděka Z. a shoda pachové stopy sejmuté z nalezené deky se vzorkem pachu Martina F.

V dubnu roku 2011 došlo k zadržení a zahájení trestního stíhání Luděka Z., a to za zločin vraždy dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku, přičemž den po zadržení byl Luděk Z. vzat do vazby. Jak již bylo řečeno, obviněný odmítl vypovídat. V hlavním líčení před krajským soudem v Plzni se obhajoba snažila o snížení věrohodnosti pachových stop. Dále byla prostřednictvím právního zástupce obžalovaného uplatněna námitka podjatosti znalce, který byl přibrán na základě § 105 odst. 1 trestního řádu z důvodu složitosti odborného vyjádření metod individuální pachové identifikace. Této námitce nebylo Krajským soudem ani Vrchním soudem vyhověno. Kromě obrovské snahy o znevěrohodnění pachových stop, byla obhajoba založena na myšlence, že to celé na obžalovaného někdo připravil a je v tom nevinně, čemuž odpovídaly náhodné vzpomínky, na které si najednou vzpomněl až při hlavním líčení, po prostudování všech důkazních materiálů.

Obžalovaný byl Krajským soudem v Plzni uznán vinným z trestného činu vraždy dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku, a to k úhrnnému trestu odnětí svobody na dobu 13 let.¹¹⁰ V rozsudku bylo uvedeno: „Soud si je vědom omezené důkazní hodnoty výsledků pachové identifikace, zvláště kdyby šlo o jediný a samostatný důkaz, avšak ve spojení s dalšími usvědčujícími důkazy jde o významný důkazní

¹¹⁰ MÜLLER, František. Tělo ukryla řeka. Kriminalistický sborník, 2018, 72 (2), s. 28. – 34.

prostředek pozitivně se podílející na celkové důkazní situaci. Podle § 89 odst. 2 tr. ř. za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci. V případě pachových stop se jedná sice o důkazy nepřímé, ale v tomto konkrétním případě po pečlivém zhodnocení těchto důkazů a dalších shora uvedených důkazů jednotlivě i ve vzájemných souvislostech lze konstatovat, že tyto na sebe logicky navazují, tvoří uzavřený kruh a je tak nutno dojít k jednoznačnému závěru, že to byl obžalovaný, který úmyslně usmrtil Martina F.“¹¹¹ Odvolání k Vrchnímu soudu podal jak Luděk Z. pomocí svého advokáta, tak státní zástupkyně, která nesouhlasila s výrokem o trestu odnětí svobody a namísto zabránění věci, v tomto případě pistole, navrhovala propadnutí věci.

Vrchní soud poté odsoudil Ludka Z. k úhrnnému trestu odnětí svobody na 15 let za zločin vraždy dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku.¹¹² Odůvodněný rozsudek obsahoval: „Vrchnímu soudu tedy po přezkoumání věci s přihlédnutím ke všem námitkám uvedeným v odvolání obžalovaného nezbyvá než uzavřít, že provedené důkazy ve svém souhrnu skutečně tvoří logickou a uzavřenou soustavu důkazů, které spolehlivě prokazují, že pachatelem stíhaného jednání spočívajícího v úmyslném násilném útoku na poškozeného, které vedlo k jeho usmrcení, je právě a jen obžalovaný. Jakýkoli jiný závěr o pachatelství z nich dovodit rozhodně nelze. Nejenže žádný z provedených důkazů, kromě osamocené tvrzení obžalovaného tuto možnost ani nenaznačuje, ale provedené důkazy zcela jednoznačně svědčí o tom, že taková možnost je přímo vyloučena. V daném případě zajištěné pachové stopy jako důkazy nepřímé doplňují ostatní důkazy, které vinu obžalovaného prokazují, jsou s nimi v logické shodě a průběh skutečně s ohledem na jejich četnost, na jejich výskyt, poukázat s tím, že nelze předpokládat, že by při jejich množství mohlo dojít při práci psa provádějící identifikaci k opakovanému pochybení. Dle přesvědčení vrchního soudu se však v dané věci jednoznačně nabízí právní kvalifikace zločinem vraždy v kvalifikovanější formě skutkové podstaty podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku. Je totiž zřejmé, že obžalovaný poškozeného usmrtil po předchozím uvážení, když si na místo schůzky s poškozeným vzal s sebou předmětnou zbraň.“¹¹³

Závěrem je nutné k tomuto případu sdělit, že stále nebyly objasněny otázky jako například způsob zavraždění, na jakých místech došlo k rozčlenění těla

¹¹¹ MÜLLER, František. Tělo ukryla řeka. Kriminalistický sborník, 2018, 72 (2), s. 34.

¹¹² MÜLLER, František. Tělo ukryla řeka. Kriminalistický sborník, 2018, 72 (2), s. 34

¹¹³ MÜLLER, František. Tělo ukryla řeka. Kriminalistický sborník, 2018, 72 (2), s. 34. – 35.

či jakými předměty. Ke způsobu vraždy je prokázáno pouze to, že v kanceláři Luděk Z. minimálně dvakrát vystřelil, čímž není vyloučeno výstřelů více. Jeden z nejdůležitějších nepřímých důkazů se podařilo získat z výpovědi zaměstnance, který si vzpomněl na datum uvedený na dokladu. Tento případ je v praxi velmi významný z důvodu, že byl odsouzen pachatel na základě nepřímých důkazů i přesto, že se nikdy nenašly důležité části těla poškozeného, navíc bylo pomocí metody pachové identifikace dosaženo k objasnění věci velice úspěšných výsledků, neboť byl z velké části Luděk Z. usvědčen právě na základě pachových stop. To se promítlo také do odůvodnění v rozsudku, kdy byly pachové stopy označeny za důležitý důkazní prostředek, který se podílel na celém dokazování. Příkaz k domovním prohlídkám byl též vydán díky příznivým výsledkům pachové identifikace. Pachové stopy tedy v tomto případě sehrály velice důležitou roli, neboť právě i na jejich základě se policie přiklonila k verzi, že trestný čin vraždy spáchal Luděk Z.¹¹⁴

7.4. Judikatura

Metodou pachové identifikace a její přípustnosti v trestním řízení jako důkazního prostředku, se zabýval v první řadě Ústavní soud.

Nález ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/97 stanovil: „*Ústavní soud nezpochybňuje obecnou věrohodnost důkazu pachovou zkouškou (přestože tento důkaz v teorii i v praxi trestního řízení nebývá přijímán jednoznačně a bezvýhradně); na základě tohoto nepřímého a pouze podpůrného důkazu je však možno pouze dospět k závěru, že určitá osoba se v blíže neurčené době s největší pravděpodobností na určitém místě nacházela, nelze z něj však jednoznačně a bez pochybností dovodit, že právě ona se dopustila trestného činu.*“¹¹⁵

V nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 10/02 se Ústavní soud zabýval otázkou zákonnosti pachové identifikace, včetně možnosti přítomnosti obhájce u takového procesního úkonu. Ústavní stížnost spočívala v rozporu s přípustností pachových stop, neboť tento důkazní prostředek není upraven v trestním řádu, navíc komparace pachových stop a pachového vzorku byla konstatována, nikoliv odůvodněna ve svém způsobu provedení. Dále bylo vytýkáno nevyrozumění obhájce o předmětné komparaci, tudíž se nebylo možné zúčastnit. Ústavní soud opětovně poukázal na to, že nezpochybňuje obecnou věrohodnost pachové

¹¹⁴ MÜLLER, František. Tělo ukryla řeka. Kriminologický sborník, 2018, 72 (2), s. 35. – 36.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/97.

zkoušky. Dále zdůraznil, že díky takovému důkazu je možné dovodit, pouze to, že se osoba na daném místě v neurčené chvíli na určitém místě pravděpodobně nacházela či byla v kontaktu s doličnými předměty. Obecné soudy se při hodnocení důkazů nezabývaly samotným zajištěním pachových stop stěžovatele, neboť při každém odběru pachové stopy je nutné sepsat dle § 55 trestního řádu protokol, který v této věci absentoval. Obecné soudy tak vyšly z protokolu o ohledání a následného vyjádření včetně výslechu osoby, která vyjádření zpracovala při hlavním líčení. Nezabývaly se tedy vůbec otázkou, jakým způsobem byly pachové stopy sejmuty a následně zajištěny, neboť při absenci protokolu nevznesly ani otázku k orgánu policie ohledně takového zajištění.

Dle ústavního soudu tak bylo zasaženo do ústavněprávní roviny, neboť se jedná o procesní pochybení, kdy nebyla posouzená zákonnost takového důkazu, což je základním předpokladem pro jeho další hodnocení.

Další otázkou byla možná přítomnost obhájce dle § 165 odst. 2 a 3 trestního řádu, který upravuje přítomnost obhájce na základě jeho žádosti u procesních úkonů v trestním řízení, nicméně ze spisu nebylo patrné, že by obhájce jakkoli policejní orgán žádal o oznámení procesních úkonů ze strany policejního orgánu, a tudíž byla tato námitka ve vztahu k pachové zkoušce neopodstatněná. Nicméně Ústavní soud i přes to poukázal na rekognici, která je dle něj jakási obdoba ztotožnění, a i přes to, že není důkaz pachovou zkouškou upraven v trestním řádu, je na místě jako je tomu při rekognici možná přítomnost obhájce, a to hlavně z důvodu nemožného opakování takového důkazu. Ústavní soud má tudíž za to, že pokud obhajoba projeví kvalifikovaný zájem dle § 165 odst. 2 trestního řádu, měla by být přítomna, což by zvýšilo věrohodnost takového důkazního prostředku.¹¹⁶

Pokud jde o přítomnost obhájce při pachové zkoušce, je nutné nejprve porozumět pojmu vyšetřovací úkon. V rozsudku Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. Tdo 1227/2003 ze dne 04.01.2003 vyslovil soud následující právní názor: *„ustanovení § 165 odst. 2 tr. řádu tuto zásadu konkretizuje, když zakotvuje, že obhájce je již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. I zde je vyjádřené oprávnění obhájce omezeno na vyšetřovací úkony, tedy nikoliv na všechny úkony, které jsou v průběhu přípravného řízení prováděny, ale jen*

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 10/02.

takové, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení přes soudem. Nastane-li situace, že takový úkon nelze odložit a vyrozuměn o něm zajisti, může být proveden i bez přítomnosti obhájce“¹¹⁷.

Z výše uvedené tudíž vyplývá, že obhájce má právo na účast při vyšetřovacích úkonech, nicméně pokud úkony nejsou vyšetřovacími úkony dle trestního řádu, orgány činné v trestním řízení nemají povinnost o tom obhájce vyrozumět. Soud následně uveřejnil stanovisko, ve kterém uvedl, že vyšetřovacím úkonem není postup policejního orgánu při zajišťování podkladů pro kriminalisticko-technických expertízy a dále ohledání. Jako hlavní důvod soud označil, že na těchto postupech se podílejí orgány odlišné od orgánu činných v trestním řízení. Následně až odborné vyjádření, vypracované na základě zajištěných pachových stop, má povahu důkazní.¹¹⁸ Soud dále ohledně pachové zkoušky konstatoval: *„vyhodnocení pachových stop, přesněji porovnání otisku pachové stopy sejmuté na místě činu s odběrem srovnávací pachové stopy obviněného, je úkonem, který není zařazen mezi vyšetřovací úkony, ale jde o činnost prováděnou v rámci kriminalistické expertízy nazývané „porovnání pachových stop“ na základě metody pachových konzerv a provádějí je nikoliv orgány činné v trestním řízení, ale odborní pracovníci odlišní od osob, které vyšetřování zajišťují. Zde je vhodné poznamenat, že tito specialisté jsou často pracovníky Policie České republiky, kterým je svěřena činnost při provádění kriminalistických expertíz (viz pokyn policejního prezidenta č. 135/2001 Sb.), nejsou však orgánem činným v trestním řízení ve smyslu § 12 odst. 1 a 2 tr. řádu. Jedná se o souhrn speciálních postupů, který je odbornou činností a účast obhájce je při ní ze všech shora uvedených důvodů vyloučena“¹¹⁹.* Z uvedeného tedy vychází, že obhájce může být takovému úkonu přítomen, nicméně to není jeho oprávnění.

K přítomnosti obhájce se dále vyjadřuje Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 90/04, který upravuje případ, kdy obhájce vznáší námitku z důvodu nevyrozumění o provedení takového úkonu. Jak již bylo řečeno, dle názoru Ústavního soudu by měl být po kvalifikovaném podnětu obhájce vyrozuměn,

¹¹⁷ KREJČÍ, Zdeněk. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení – problém přítomnosti procesní strany při provádění pachové zkoušky metodou pachové identifikace. Kriminalistický sborník, 2015, 72 (4), str. 44. – 45.

¹¹⁸ KREJČÍ, Zdeněk. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení – problém přítomnosti procesní strany při provádění pachové zkoušky metodou pachové identifikace. Kriminalistický sborník, 2015, 72 (4), s. 45.

¹¹⁹ KREJČÍ, Zdeněk. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení – problém přítomnosti procesní strany při provádění pachové zkoušky metodou pachové identifikace. Kriminalistický sborník, 2015, 72 (4), s. 45.

a tudíž by měl mít možnost se účastnit. Dochází tak ke transparentnosti a dohledu tak provedení takového úkonu a promítá se zde také zajištění zásady tzv. rovnosti zbraní.

Dalším důležitým rozsudkem Nejvyššího soudu je rozsudek sp. zn. 3 Tdo 439/2008, ve kterém dal Nejvyšší soud za pravdu Nejvyššímu státnímu zastupitelství, které upravilo ve stanovisku č. 10/1995 Sb. v. s. NSZ využití metody zkoumání pachových stop v přípravném řízení. Nejvyšší soud souhlasil s přítomností obhájce, státního zástupce či soudce, co se týče provádění výsledků pachové komparace jako důkazu. Před soudem pak v rámci přípravného řízení je možné vyslechnout osoby, které se podílely na procesu pachových stop.¹²⁰

Nejvyšší soud České republiky v usnesení sp. zn. 3 Tdo 96/2010 rozhodl následovně: „*mezi vyšetřovací úkony podle § 165 odst. 2 TŘ nepatří postupy policejního orgánu při zajišťování kriminalisticko-technických expertíz a shromažďování pro ně potřebných podkladů a dále zajišťování ohledání podle hlavy IV. Oddílu 6 TŘ (§113 a § 118 TŘ)*“¹²¹. Toto rozhodnutí bylo dále potvrzeno usnesením Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 6 To 95/2011.

Tuto otázku dále řešil Nejvyšší soud ve svém usnesení sp. zn. 8 Tdo 1318/2013, z něhož vyplynula následující důležitá právní věta: „*Odběr pachových stop není vyšetřovacím úkonem ve smyslu § 165 odst. 2 tr. řádu, takže o jeho provedení nemusí být obhájce obviněného vyrozumíván, a to ani v případě, že jsou ve věci splněny podmínky nutné obhajoby*“¹²².

Ohledně otázky metody pachové identifikace je klíčový rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20.11.2017 sp. zn. 9 T 12/1013, ve kterém soud konstatoval: „*Důkaz pachovými stopami je specifický důkaz, u kterého je nutná preventivní ostražitost (již proto, že se jedná o subjektivní metodu), a v případě, že se, jak to popisuje standardní judikatura objeví sebemenší pochybnosti, je nutno vždy vycházet ve prospěch obviněného. Pokyn, aby pachové stopy byly snímány jako první, není pokynem samoučelným, ale logickým a preventivním*“¹²³ K metodě

¹²⁰ KREJČÍ, Zdeněk. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení – problém přítomnosti procesní strany při provádění pachové zkoušky metodou pachové identifikace. Kriminologický sborník, 2015, 72 (4), s. 44. – 46.

¹²¹ KREJČÍ, Zdeněk. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení – problém přítomnosti procesní strany při provádění pachové zkoušky metodou pachové identifikace. Kriminologický sborník, 2015, 72 (4), s. 46.

¹²² KREJČÍ, Zdeněk. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení – problém přítomnosti procesní strany při provádění pachové zkoušky metodou pachové identifikace. Kriminologický sborník, 2015, 72 (4), s. 44. – 47.

¹²³ KREJČÍ, Zdeněk. Dokazování metodou pachové identifikace? Kriminologický sborník, 2019, 72 (3), s. 5

pachové identifikace této mediálně známé věci se objevily zmíněné vytýkané nedostatky. Dne 21.2.2013 ve 22:00 hod došlo k ohledání místa činu, ze kterého mimo jiných bylo sejmuto 5 pachových stop. Tyto byly určeným způsobem zadokumentovány, čímž rozumíme pořízení fotografií, videozáznamu a písemný záznam do protokolu. Největší pachová stopa byla nalezena uprostřed místnosti, přičemž byla zakryta fólií, díky níž nebylo možné zjistit, co fólie zakrývá, jak byla vytvořena, neboť nebyla řádně popsána. Dále pak osoba, zabývající se vyšetřováním předmětné události, předložila písemnou žádost o zkoumání pachových stop, nýbrž pouze o 2 z nich, s neodůvodněným závěrem, proč ostatní pachové stopy podrobeny zkoumání nebyly. Z následného odborného vyjádření je patrné, že ze zkoumaných stop nebyla potvrzena shoda s pachovými vzorky obviněného L.N.

Dne 23.02.2013 proběhlo další ohledání, které ohledně pachových stop nepřineslo žádné výsledky.

Při třetím ohledání, které proběhlo dne 27.02.2013, bylo zajištěno 10 pachových stop. Opět byla pořízena fotodokumentace, nikoliv už nebyl pořizován o průběhu záznam. Osoba pověřená vyšetřováním podrobila ke zkoumání pouze 5 pachových stop bez uvedení důvodu, proč ostatní nepoužila. U čtyř z pěti pachových stop byla zjištěna pachová shoda s vzorky obviněného L.N.

Jelikož se trestný čin, za který měl být usvědčen obviněný, probíhal v kadeřnictví, mělo se za to, že pachové stopy jasně svědčí o pohybu v předmětné kadeřnictví, což bylo následně zpochybněno znaleckým posudkem, ve kterém bylo poukázáno na možný pachový přenos policistů, a tudíž tento důkaz znevěrohodnil. K tomuto zpochybnění přispěla dále shoda pachu s jedním z policistů s pachovou stopou odebranou z kovového skříňky kadeřnického stolu.

Není nutné okamžitě zpochybnovat již třetí ohledání, nicméně je zřejmé, že již při prvotním ohledání nebyl postup policejních orgánů proveden s řádnou pečlivostí. Při třetím ohledání sice došlo k nalezení pachových stop, ovšem je nutné zdůraznit, že to proběhlo až poté, co obviněný vydal policejnímu orgánu svůj oděv. V důsledku toho, že obviněný popřel jakýkoliv pohyb v předmětném kadeřnictví, je tak možné se domnívat, že došlo k přenosu pachu, neboť před zajištěním pachových stop při tomto ohledání byli policisté v kontaktu s obviněným a jeho oděvy. Soud prvního stupně tudíž doplnil dokazování o zmíněný znalecký posudek a dospěl tak k závěru, že nelze vyloučit pachové stopy obviněného na předmětném

místě, nicméně pokud nebude prokázáno, že nemohlo dojít k přenosu pachu, nelze takový důkaz brát jako věrohodný.¹²⁴

Z uvedené judikatury a případů České justiční praxe plyne, že metoda pachové identifikace není obecně jako důkaz v trestním řízení vyloučena, nýbrž je důkazem nepřímým. Na základě metody individuální identifikace je možné dojít k závěru, že se osoba s vysokou pravděpodobností pohybovala na místě trestného činu či byla v kontaktu s klíčovými předměty, nikoliv však určit, že spáchala trestný čin. Při usvědčení pachatele z trestného činu je nutné, aby nepřímé důkazy tvořily ucelený řetězec a nedocházelo tak k dalším pochybnostem. O přípustnosti důkazu pachovou zkouškou rozhoduje vždy soudce dle vlastního uvážení, na základě zásady volného hodnocení důkazů.

¹²⁴ KREJČÍ, Zdeněk. Dokazování metodou pachové identifikace? Kriminologický sborník, 2019, 72 (3), s. 54. – 55.

8. Závěr

Metoda pachové identifikace je metodou subjektivní, což vyvolává řadu námitek z hlediska její použitelnosti jako důkazu v trestním řízení. Odpůrci spatřovali největší problém ve skutečnosti, že do přijetí nového pokynu policejního prezidenta účinného od roku 2018 psovod věděl o rozmístění pachových konzerv, na základě čehož se domnívali možného ovlivnění psa, což byla jistě hypotetická představa, ovšem možná.

I přes to, že je tato metoda subjektivní a nelze ji zobjektizovat, má dle mého názoru v řadě nepřímých důkazů své místo, což dokládá zejména dosavadní judikatura.

Od přijetí nového pokynu policejního prezidenta psovod neví o rozmístění pachových konzerv, tudíž není možné, aby psa jakkoli ovlivnil, průběh komparace se nahrává a videozáznam je součástí spisu, nehledě na následné zopakování jiným psem.

Z nálezů ústavního soudu, rozsudků a usnesení soudů je zřejmé, že pachové stopy dokazují pouze skutečnost, že se osoba na určitém místě v neurčitou dobu nacházela nebo byla v kontaktu s doličnou věcí, nicméně na základě takového důkazu nelze v žádném případě prokázat spáchání trestného činu.

V rámci použitelnosti důkazu v trestním řízení je velice důležité, aby jejich zajišťování a následné odebrání pachového vzorku proběhlo v souladu se zákonem.

Jelikož jsou pachové stopy velmi diskutovaným tématem a stále je metoda pachová identifikace metodou subjektivní, obhajoba se bude vždy snažit najít nedostatky, které by tuto metodu jakkoli zpochybnily a nebylo by tak možné ji jako důkaz v trestním řízení použít. Z tohoto důvodu je nezbytná spolupráce a pečlivost orgánů činných v trestním řízení. Veškeré úkony týkající se pachových stop musí být provedeny dle lege artis, musí být řádně zaprotokolované, zdokumentované a v neposlední řadě je nutné dodržet podmínky jejich snímání a zajišťování. Musí být vždy prvním úkonem na místě ohledání trestného činu, z důvodu možného zavlečení pachového pozadí či přenosu pachů. Prokotalace a dokumentace všech souvisejících úkonů představuje jeden z nejdůležitějších aspektů, neboť v rámci neodkladnosti a neopakovatelnosti úkonu nelze tyto vady před soudem zpětně napravit. Samotná metoda pachové identifikace musí být v souladu se závazným pokynem policejního prezidenta.

Při splnění podmínek kladených trestním řádem na procesní úkony a podmínek dané závazným pokynem, není dle mého názoru důvod nepřipustnosti pachové zkoušky jako nepřímého důkazu v trestním řízení.

Soudce, na základě zásady volného hodnocení důkazů, rozhodne dle své vůle, zda je důkaz přípustný a v případě nedostatků či potřeby objasnění skutečností, je možné ústně nebo písemně požádat osobu, která zpracovala odborné vyjádření, o vysvětlení, popřípadě vyžádat soudního znalce.

Pokud všechny orgány činné v trestním řízení budou přistupovat k důkazu pachovou zkouškou s jistou mírou pečlivosti a nebude tak následně důvod k pochybnostem, které by svědčily ve prospěch pachatele, může předmětný důkaz velkou měrou přispět k objasnění skutku, který se stal, neboť za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, i přes skutečnost, že předmětný důkaz není přímo upraven trestním řádem a je pouze důkazem nepřímým.

V rámci zvolených cílů práce byl systematicky a strukturovaně popsán postup metody pachové identifikace z hlediska trestního řízení, a to od počátku zanechání pachové stopy na místě trestného činu, jejího snímání, zajišťování a odebrání pachového vzorku. Všechny tyto postupy byly přiblíženy v souladu s platnou právní úpravou a policejní praxí, průběh samotné pachové identifikace pak v souladu s účinným pokynem policejního prezidenta.

Důkaz metodou pachové identifikace je důkazem přípustným. Tato skutečnost vyplývá nejen z uvedené judikatury, nýbrž i z české justiční praxe, kdy pachové stopy, ve spojení s jinými důkazy, nejednou přispěly k objasnění skutku v trestním řízení. Případné nedostatky v rámci dokazování se pak objevují spíše na straně orgánů činných v trestním řízení, ke kterým dochází při nedodržení řádné pečlivosti, především v prokotalaci a dokumentaci, nikoliv v samotné metodě. Nicméně problémem, který není do dnešní doby vyřešen, je fakt, že samotná metoda pachové identifikace je upravena pouze policejním pokynem a nemá tak oporu v trestním právu procesním. Z tohoto hlediska se lze domnívat, že i přes účinnost nového závazného pokynu policejního prezidenta a přiblížení se tak k evropským standardům této metody, bude mít nadále řadu odpůrců.

Resumé

The topic of my diploma thesis is a criminal law and criminalistic aspects of odorology. The both of these aspects are important to understand, because they are interrelated. In the Czech Republic, the biggest problem in this field is seen in the method of individual odor identification, in terms of it is use as an indirect evidence in criminal proceedings.

The thesis contains 8 chapters, which are divided into other parts. The introduction describes the topic of each chapter, the objectives of the thesis and the methods that were used in writing the thesis.

The first part describes criminological odorology in general, then focuses specifically on method of individual odor identification including fulfillment of all conditions for such identification to occur.

The second part describes how to provide odor traces at the place of crime, the conditions for proper performance of the individual odor identification method to be usable as evidence in criminal proceedings. It also describes case reports where odor traces have been used and discusses case law.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

1. JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. 846 s. ISBN 978-80-7502-278-3,
2. STRAUS, Jiří a kol. Kriminalistická technika. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 431 s. ISBN 978-80-7380-409-1,
3. STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7380-238-7,
4. ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 1009 s. ISBN 978-80-7400-496-4,
5. Musil, Jan a kol. Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H. BECK, 2007. 1166 s. ISBN 978-80-7179-572-8,
6. MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. 583 s. ISBN 80-7179-878-9,
7. RULC, Jiří, ŠTAUDINGER, Juraj a NEVOLNÝ, Peter. Dějiny československé služební kynologie: vznik a historický vývoj četnické a policejní kynologie, jakož i ostatní služební kynologie na území Československa. 1. vydání. Praha: CanisTR, 2014. 764 s. ISBN 978-80-904210-8-0.

Seznam použité judikatury

1. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/97,
2. Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 10/02,
3. Rozsudek Krajského soudu sp. zn. 9 T 12/1013,
4. Usnesení Nejvyšší soudu sp. zn. 8 Tdo 1318/2013,
5. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 439,
6. Usnesení Nejvyšší soudu sp. zn. 3 Tdo 96/2010,
7. Usnesením Vrchního soudu sp. zn. 6 To 95/2011,
8. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. Tdo 1227/2003,
9. Nález Ústavní soudu sp. zn. II. ÚS 90/04,
10. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 439/2008.

Seznam použitých právních předpisů

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité časopisecké literatury

1. KREJČÍ, Zdeněk, KLIMUS, František, KOVÁŘ, Zdeněk. Metody pachových konzerv jako důkaz v trestním řízení (kriminalistické a právní aspekty). Kriminalistický sborník, 2013, 72 (2), 46. – 53. s.
2. KREJČÍ, Zdeněk, KLIMUS, František, KRAJNÍKOVÁ, Magdaléna. Pachová stopa ve světle výsledků experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním – 3. část. Kriminalistický sborník, 2015, 72 (2), 52. – 60. s.
3. KREJČÍ, Zdeněk. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení – problém přítomnosti procesní strany při provádění pachové zkoušky metodou pachové identifikace. Kriminalistický sborník, 2015, 72 (4), 43. – 50. s.
4. LNĚNIČKOVÁ, Jana, DOLOŽAL, Petr, CINKOVÁ, Petra, VYPLELOVÁ, Petra, PINC, Ludvík, VYHNÁLEK, Oldřich, ŠKEŘÍKOVÁ, Veronika, URBAN, Štěpán. Vlastnosti lidské pachové stopy a multiplicita pachové signatury. Kriminalistický sborník, 2017, 72 (2), 60. – 65. s.
5. MÜLLER, František. Tělo ukryla řeka. Kriminalistický sborník, 2018, 72 (2), 26. – 36. s.
6. KREJČÍ, Zdeněk. Dokazování metodou pachové identifikace? Kriminalistický sborník, 2019, 72 (3), 52. – 60. s.

Seznam použitých internetových zdrojů

1. HAVELKOVÁ, Renata a JIRÁSKO Vojtěch. 2019. Využití metody pachové identifikace v trestním řízení. [Online] 2019, č. 9, s. 192. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z:<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrhfxi4s7hfpxgxzrheza&groupIndex=0&rowIndex=0>
2. KRÁLOVÁ, Magda. Sublimace a desublimace. edu.techmania [Online.] [Citace: 16. 3. 2020.] Dostupné z:<https://edu.techmania.cz/cs/encyklopedie/fyzika/skupenstvi/sublimace-desublimace>

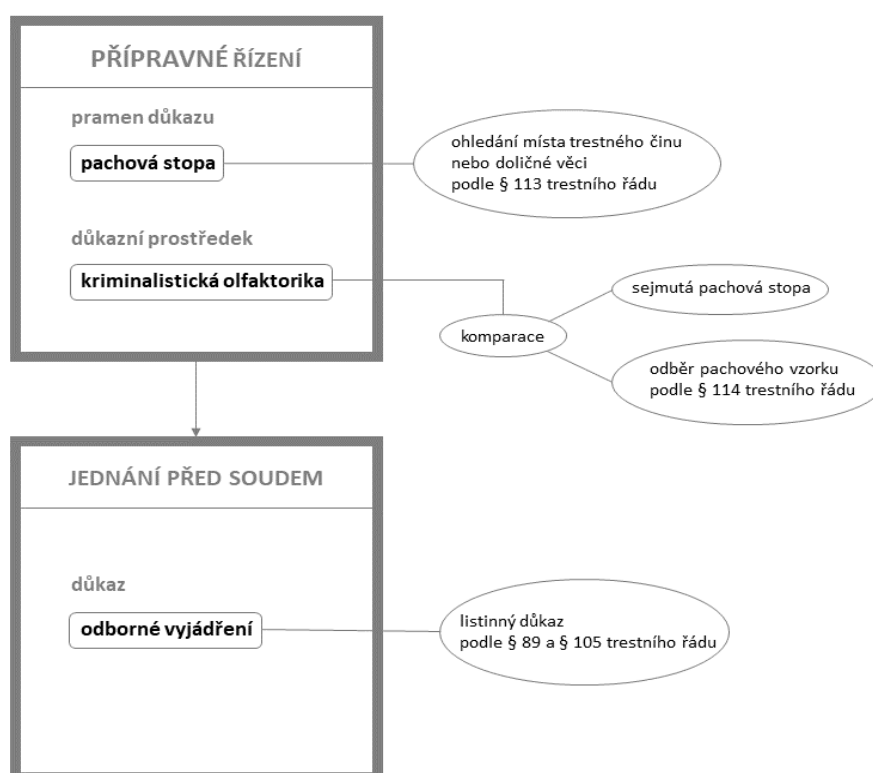
3. CÍDLOVÁ, Hana, FIALA, Miroslav a PLUCKOVÁ Irena. Odpařování. ped.muni [Online.] [Citace: 16. 3. 2020.] Dostupné z:
<http://www.ped.muni.cz/wchem/sm/hc/labtech/pages/odparovani.html>
4. MAZÁK, Josef. 2009. Důkaz pachovou zkouškou v trestním řízení. Trestněprávní revue. [Online] 2009, č. 3, s. 70. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqhfpxi4s7gnpxgxzxga&groupIndex=5&rowIndex=0>
5. HANUŠ, Libor. 2004. Náležitosti důkazního prostředku srovnávací pachovou zkouškou (s přihlédnutím k nálezům Ústavního soudu ve věci sp. zn. IV. ÚS. 10/02). [Online] 2004, č. 1, s. 46. [Citace: 19.01.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqgrpweyk7gfpxgxzugy&groupIndex=1&rowIndex=0>
6. PINC, Ludvík, VYPLELOVÁ, Petra, SANTARIOVÁ, Milena, VLASÁK, Petr, ČAPKOVÁ, Zuzana, 2015. Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky. hlidacipes. [Online] 21. 5. 2015. [Citace: 15. 3. 2020.] Dostupné z: <https://hlidacipes.org/wp-content/uploads/2018/01/Testován%C3%AD-reliability.pdf>
7. HORÁK, Jan 2019. Psi při určení pachových stop ze 40 procent chybují. zpravy.aktualne. [Online.] 28.12.2019 [Citace: 31. 1. 2020.] Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/psi-pri-urceni-pachovych-stop-ze-40-procent-chybuji/r~ad7727fc226c11ea84c6ac1f6b220ee8/>
8. BENEŠOVÁ, Marie. 2003. Stanovisko ke sjednocení výkladů zákonů a jiných právních předpisů k problematice odborných vyjádření po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. se zaměřením na jejich vztah ke znaleckým posudkům a výslechu osoby, která odborné vyjádření podala. Sbírnka výkladových stanovisek nejvyššího státního zastupitelství. [Online] 2003, č. 9. [Citace: 30.03.2020.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqgnpxm43oon5f6oi&groupIndex=0&rowIndex=0>

9. SHIELDS, Jesslyn, 2016. Identifying Culprits via Body Odor Could Help Solve Crimes. people.howstuffworks. [Online] červen 2015. [Citace: 1. 4. 2020.] Dostupné z: <https://people.howstuffworks.com/body-odor-smell-scent-crime-witness.htm>

Přílohy

Datum	Průměrná teplota °C		Děšť/tající sníh (mm)		Sníh(cm)	Počasí, zataženo, slunečno...
	max.	min.	ano/ne	Výška sloupce	Výška sloupce	
28.3.2013	3,1	-2,1	A	2,4	0	zataženo
29.3.2013	5,2	0,7	A	7	0	děšť, zataženo
30.3.2013	6,7	1,6	A	5,8	6	zataženo

Tabulka 1 - KREJČÍ, Zdeněk, KLIMUS, František, KRAJNÍKOVÁ, Magdaléna. Pachová stopa ve světle výsledků experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním – 3. část. Kriminalistický sborník, 2015, 72 (2), s. 55

Obrázek 1 – STRAUS, Jiří a KLOUBEK, Martin. Kriminalistická odorologie. Schéma postupu využití olfaktoriky při dokazování v trestním řízení Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 134. ISBN 978-80-7380-238-7